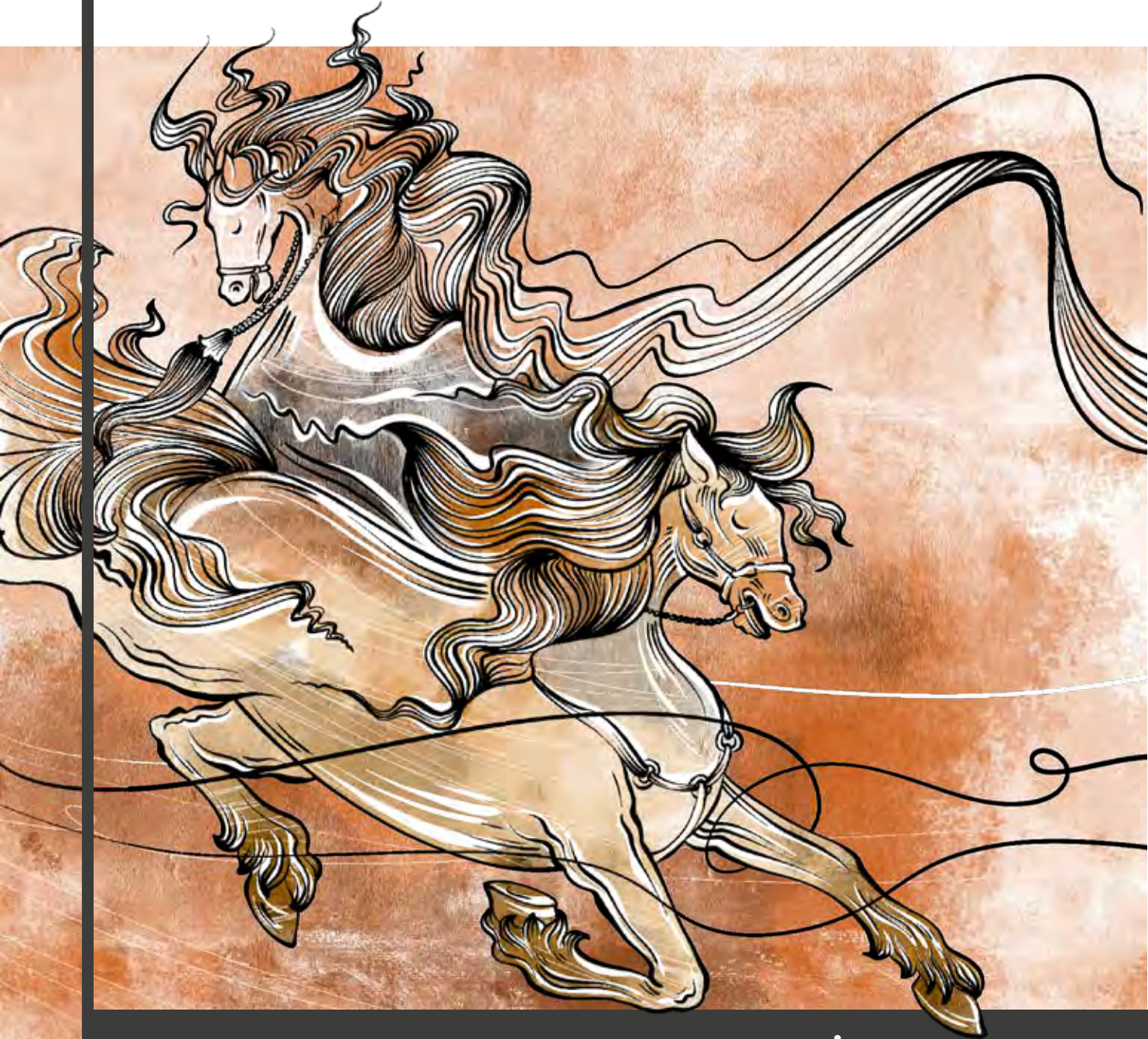

GEÇERKEN

güzel bir iz bırakmak için

Ocak 2023 · Sayı: 28

HANGİ KOŞUNUN ATLARIYIZ
KİMİNDİR YELEMİZİ OKŞAYAN EL 77

Goncaların Dört Mevsimi

Tebessüm, içtenlik, tevazu ve gönül alma hayatımıza dört mevsim güzellik katan hasletler. Bu hasletleri şükûfelere benzetirim ben. Sırası gelen tomurcuklanır, açar, gülümser ve toprağa tohumlarını bırakarak yeni gelenlere yer açıp gider. Geleneksel sanatlarımızın her biri aslında böyledir ama şükûfe sanatında bu daha fazla hissettirir kendini. Şükûfe, tomurcuk ve çiçek anlamına gelen bir kelime olup tezhip, ebru ve minyatür gibi sanatlarla bağlantılıdır. Gül, lale, sümbül ve karanfil, şükûfe deyince ilk akla gelen çiçeklerdir. Ancak şükûfe sanatında gülün ayrı bir yeri vardır. Gül, gelenekli sanatımızda ve şiirimizde daima Hz. Peygamber'i (s.a.s.) çağrıştıran bir semboldür. Onun için "gül-i Muhammedî" şeklinde tabir edilmesi boşuna değildir. Şükûfeler, Kur'an-ı Kerim sayfalarında, tezhip eserlerinde, mekân duvar ve kubbelerinde, çinilerde ve başka birçok alanda bulunduğu yere güzellik katan bir unsur olarak yer alır. Kur'an-ı Kerim'de şükûfenin, özellikle de gülün çok öne çıktığını, on dört secde ayetinin işaretlenmesinden tutun da ayetlerin başlangıç ve bitişlerinin belirtilmesinde çiçek ve gül motiflerinden yararlanıldığını söyleyebiliriz. Secde ayetlerini imleyen gülün "secde gülü" olarak tabir edilmesi çok özel bir güzelliştir. Yine ayet sonlarındaki motiflere "hizb gülü" dendiğini de burada belirtmekte fayda var.

Geçerken

Ocak 2023 - Sayı: 28
ISSN: 2717-9990

Diyanet İşleri Başkanlığı Adına

Sahibi ve Genel Yayın Yönetmeni
Doç. Dr. Fatih Kurt

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü
Dr. Lamia Levent Abul

Mali İşler ve Dağıtım Sorumlusu
Ahmet Bulut

Yayın Koordinatörleri
Hilal Koç Hancı
Selma Maşlak
Sümeyye Özgen
Zeynep Onar

Görsel Koordinatör
Eyüp Can Çağlar

Arşiv
Ali Duran Demircioğlu

Dijital Medya ve Arşiv
Şahin Bodur

Grafik Tasarım
Arketip Ajans

Kapak Resmi
Cemile Ağaç Yıldırım

Kapak Sözü
Mehmet Narlı

İletişim
Dini Yayınlar Genel Müdürlüğü
Üniversiteler Mah. Dumlupınar Bld.
No: 147/A 06800 Çankaya/Ankara
Tel: 0312 295 86 61 - 62
Faks: 0312 295 61 92

Yazı, görüş ve önerileriniz için:
gecerkendergi@gmail.com

Abone İşleri
Tel: (0312) 295 71 96 - 97
Faks: (0312) 285 18 54
e-posta: dosim@diyanet.gov.tr
Online Abonelik: yayinsatis.diyanet.gov.tr

Abonelik Şartları
Yurt İçi Yıllık: 270 TL
Yurt Dışı Yıllık:
ABD için 99 ABD Doları - AB Ülkeleri için 45 Euro
Avustralya için 150 Avustralya Doları - Avusturya için 66 Euro - İsviçre için 66 İsviçre Frangı
Abone kaydı için ücretin Döner Sermaye Daire Başkanlığı'nın T.C. Ziraat Bankası, Mustafa Kemal Mahallesi Şube IBAN: TR61 0001 0024 8605 9943 0850 57 no'lu hesabına yatırılması ve makbuzun fotokopisi ile aboneliğin hangi sayıdan başlayacağını bildirir bir mektubun, "Diyanet İşleri Başkanlığı Döner Sermaye Daire Başkanlığı, Üniversiteler Mahallesi Dumlupınar Bulvarı No: 147/A 06800 Çankaya/Ankara" adresine gönderilmesi gerekir.

Yayın Türü
Aylık, Yaygın, Süreli Yayın,
Geçerken (Türkçe)

Basım Tarihi
06.01.2023

Baskı
İHLAS GAZETECİLİK A.Ş.
Merkez Mah. 29 Ekim Cad. İhlas Plaza No:11 A/41
Yenibosna Bahçelievler, İstanbul
TEL: 0 212 454 30 00

Yayınlanacak yazılarda düzeltme ve çıkartmalar yapılabilir. Yazıların bilimsel sorumluluğu yazarlarına aittir. Geçerken, Diyanet İşleri Başkanlığı yayın organıdır. Dergide yayımlanan yazı, konu, fotoğraf ve diğer görsellerin her hakkı saklıdır. İzinsiz, kaynak gösterilmeden hiçbir ortamda alıntı yapılamaz.

2 / ALİ NECİP ERDOĞAN
KENDİNİ İNŞA ETMEK

4 / GÜVEN ADIGÜZEL
TABİAT ECZANESİNİN FERAHLIK MEYVESİ; LİMON

6 / HÜSEYİN AKIN
KILACAK YER

10 / EMİN GÜRDAMUR
İNSAN NEDEN HİKÂYE ANLATIR?

13 / HASAN AYCIN
AYAKÜSTÜ SORULAR

14 / SÜMEYYE ÖZGEN
RENGİN ÖLÜMÜ

16 / HASİBE ÇERKO
UMUT DOLU BİR YANKI

19 / MEHMET NARLI İLE SÖYLEŞİ
"DİLE SARILMAK, BENCİL, HASİS, AÇĞÖZLÜ VE MÜNAFİK EYLEMLERİN DÜNYAYI TANIMLAMASI, PARSELLEMESİ KARŞISINDA BİR GERİ ÇEKİLMEDİR; DAHA DOĞRUSU İZZETLİ BİR DİRENİŞTİR."

24 / SEMA YANIÇ
İŞTE O SAHNE!

26 / KUDRET AYŞE YILMAZ
ÖMRÜN ŞEV DEDİĞİ

28 / KORAY ŞERBETÇİ
RÖNESANS'IN IŞIĞINI YAKAN KIVILCIM: FARABI

31 / MEHMET TAHİR İKİLER
ÜÇ TAVSİYE

32 / HACER NOĞMAN
BAŞKA TÜRLÜSÜ OLMAYAN

35 / ALİ TACAR
BAŞKA SESLER: GERÇEK DOSTLUK NEDİR?

36 / SÜMEYRA ÇELİK
HER DEVRİN KENDİ MESAJINI YÜKLEDİĞİ BİR HİKÂYE

38 / CEMİLE AĞAÇ YILDIRIM
BİR YAZI BİR ÇİZİ

39 / TALHA KABUKÇU
GEÇMİŞ ZAMANIN PEŞİNDE

40 / MEVLÜT UYANIK
DÜNYADAKİ ÜÇ BÜYÜK FELSEFİ AKTARIMI "HİKMET"
KAVRAMI BAĞLAMINDA OKUMAK

42 / AHMET MELİH KARAUĞUZ
ROBOTLAR İNSANLAŞACAKSA CEVAP VERİLMESİ
GEREKENLER

44 / OSMAN DEMİR
DİN VE BİLİM ÇATIŞIR MI?

46 / FADİM ÖZER KASAY
RÜYALARINI KİMSEYE ANLATMA...

48 / ZEYNEP ONAR
SÖYLENE SÖYLENE DEĞİŞMİŞ

İNİÇİ

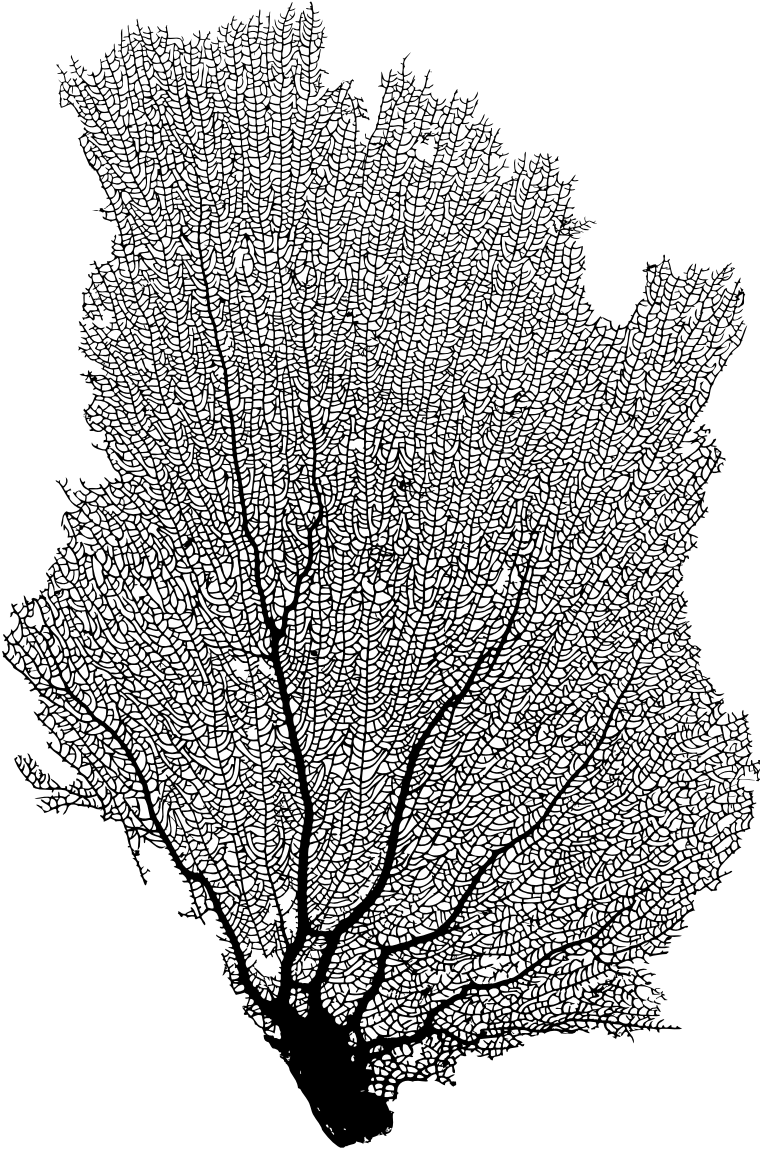
KENDİNİ İNŞA ETMEK

ali necip erdoğan

Kendimizi inşa edebilecek miyiz? Bu soru böyle bir insanın gerekli olup olmadığını daha sonra da aslında bizim birileri tarafından inşa edildiğimizi sezdirir. Demek ki kendimizi inşa etmezsek birileri muhakkak bizi inşa eder ya da birileri tarafından inşa edildiğimiz için artık kendimizi inşa etmenin vakti gelmiş demektir. Bu sorgulamada iki temel soruyla karşılaşırız: İlki, “kendimiz” ne anlama gelir? İkincisi, “inşa etmek” ne demektir?

Normal şartlar altında ya hastanede doktorlar ve hemşireler kontrolünde ya da evde bir ebe vasıtasıyla doğarız. Dünyaya gelişimize babamız, annemiz, doktorlar, hemşireler, ebeler eşlik eder. Hastanenin verdiği doğum belgesiyle de nüfusa kaydımız yapılır. Anne-babamız ait olduğumuz çevreyi; doktor, hemşire, ebe de bir kurumu (nüfus kaydıyla birlikte diğer tüm kurumları) temsil eder. Böylelikle biz, işleyen bir mekanizmanın içine doğarız ve doğar doğmaz tanımlanmış bir boşluğa yerleşiriz. Hiç kimsenin bizden haberi yokken, bizimle ilgili herhangi bir beklentisi yokken gelişimimizle birlikte (anne-babamızın elindeki doğum belgesiyle) bir boşluk tanımlanır ve tanımlanan boşluğa belirli bir bilgi ve beklentiyle yerleştiriliriz.

Legolardan yapılmış bir şehir düşünün. Legonun bütün parçaları kullanılarak inşa edilmiş bir şehir. Bütün parçalar birbirine geçecek, tutunacak şekilde uyumlu. Söz konusu şehir için gerekli bütün parçalar var ve bir de kullanma (inşa etme) kılavuzu var. Siz sadece parçaların nereye yerleştirileceğini, hangi parçanın diğer parçayla birleşeceğini hem parçalara hem de kılavuza bakarak tespit edecek ve kendinize göre bir sıralamayla şehri kuracaksınız. Parçaların şekli ve kılavuzun varlığı, bu şehrin daha önceden yapıldığını gösterir. (Bu aynı zamanda şehrin bir inanca, felsefeye, hukuka, edebiyata vb. yaslandığı anlamına gelir.) Yani siz, yapılıp bozulan bir şehri tekrar yapacaksınız. Bir şehirde olması gereken ne varsa hepsi düşünülmüş yani valilik binası, emniyet müdürlüğü binası, hastane, itfaiye,

nüfus müdürlüğü, okul, evler, yollar, insan figürleri vb. Şehri kurdunuz ve hiçbir parça açıkta kalmadı. Bütün parçaları kullandınız. Fakat legoyu satın aldığınız dükkândan sizi aradılar ve legoyu üreten şirketin bir parça daha ürettiğini, gelip onu almanız ve kurduğunuz şehre ilave etmeniz gerektiğini söylediler. Hiçbir eksik parça yokken şimdi bu yeni parçayı alıp nereye yerleştireceksiniz? Gidip parçayı aldınız ve kurduğunuz şehre hayranlıkla bakarken, elinizdeki o parçayı ne yapacağınızı bilmiyorken, şehrin esnemeye ve o parça için yer açmaya başladığını şaşırarak gördünüz. Mesela evlerden biri duvarını öyle etkileyici bir biçimde esnetti ki tam elinizdeki parçanın uyabileceği bir gedik oluşturdu. Siz de yine şaşkınlıkla elinizdeki parçayı o gediğe yerleştirdiniz. Hem evin hem de şehrin bütünlüğünde hiçbir şey değişmedi.

Bu parça gelene kadar tanımlanmış (varlığı ya da yokluğu üzerine konuşulamayan) bir boşluk yoktu. Ancak parça geldiği anda varlıklardan, olgulardan, algılardan, düşüncelerden, kurumlardan oluşan bu lego şehir, bütünüyle esneyerek bir evde o parçaya uygun bir yer açıyor ve siz parçayı yerleştiriyorsunuz. Bu yerleşmeyle birlikte evin herhangi bir yerinde (dolayısıyla şehirde de) düzensizlik, dengesizlik ya da deformasyon oluşmuyor. Çok fazla parça gelmesi durumunda da legonun alanı (şehrin bütünlüğüne uygun olarak) genişliyor ve yeni evler, kurumlar vb. inşa edilebiliyor ama bu durumu şimdilik ihmal edelim.

Öncelikle, gelen parçanın diğer parçalarla aynı fiziksel özelliklere sahip olduğu hemen anlaşılıyor. Çünkü yerleştirilmesi ancak bu şekilde mümkün olabilir. İkinci olarak, parça kendisi gibi olanlar tarafından meydana getirilmiş bir yapının içine geliyor. Bu da çok önemli çünkü diğer parçalar gelen parçayı yadırgamadığı gibi parça da onlara uygun. Üçüncü olarak, parça tanımlanmış inanç, ahlak, düşünce ve fiiller silsilesinin içine üstelik de bunlar arasındaki iletişim ağının içine geliyor. Yapı, bu gelen parçayı esnettiği boşluğa yerleştirirken, yerleştirme biçimi nedeniyle onun inancını, ahlakını, düşüncesini ve fiillerini de belirlemiş oluyor ve iletişim ağının içine birden değil yavaş yavaş dâhil ediyor. Bu parça bunların dışına çıkma eğilimi göstermez, gösterse bile yapı onu ya ıslah eder ya da dışarı atar. Dördüncüsü ve en kritik olanı, yapı bu gelen parçayla ilgili beklenti içine giriyor. Parçanın yapıyı geliştirip ilerletmesi, daha iyi ve daha güzel hâle getirmek için çalışması gerekiyor. Beşincisi de bazı parçaların yıpranarak işlevini yerine getiremediği gerçeğidir. Bu da parçaların belirli tanımlanmış alanlarda hareketliliği anlamına gelir ki (işlevini yitiren parçanın yerine yenisinin yerleştirilmesi) şehrin canlılığı bu şekilde sürdürülmüş olur.

Buraya kadar parçanın “ben” demesi bütün bir şehri ifade eder yani “ben=biz” dir. Parçanın kendisi yapının kendisidir. O hâlde baştaki sorunun sezdirmediği insanın gerekliliği ve bizim inşa edildiğimiz gerçeği tartışmasızdır. Sosyal, kültürel ve ekonomik olarak yapının içinde, yapının

işleyişine dâhil olan, sonra yapının işleyişini sağlayan ve katkı veren bireyler olarak var oluruz. Bu var olma, inşa edilmedir ve inşa edilmenin ne olduğunu öğrenme sürecidir aynı zamanda. Parça ya burada kalır ve biz olmaya devam eder ya da bu biz içinde bir “ben” inşa edebilir.

Bu aşamadan sonra kişi kendini inşa etme gereği duyar mı, duyarsa kendini nasıl inşa eder? Kişinin kendisini inşa etme isteği ya da gerekliliği kendisini inşa eden yapıyı anlamasıyla mümkün olur. Yapıyı anlayan biri kendini inşa etmekten kaçınmaz. Bir düşünür dil ve anlam ilişkisini incelerken satranç oyuncusunun hamle yapmak için satranç sistemini kullandığını söyler, her hamle satranç oyunu içinde mümkün olur. Yani oyuncu muhtemel hamlelerden birini seçer. Oyunun (satranç tahtasının) imkân ve izin verdiği bir hamledir bu, başka türlü bir hamle satranç oyununun dışında kalacaktır. Kişinin kendisini inşa süreci de yapının imkân ve izin verdiği bir inşa olacaktır. Kişi ne düşünürse düşünsün yapı ile birlikte düşünecek ve yapının içinde bir inşa süreci gerçekleştirecektir. Yeni anlamlar ancak bu şekilde doğacak ve yapıyı geliştirip değiştirecektir. Bu durum kişinin yapıya etkisidir ve yapıyla birlikte kendini yeniden inşasıdır. Yapı, etkiyi kabul ettiğinde genişerek değişmeye açık olduğunu hem kabul etmiş hem de fiilen göstermiş olacaktır.

FABİAT ECZANESİNİN FERAHLIK MEYVESİ; LİMON

GÜVEN ADIGÜZEL

Ne zaman çarşıda, pazarda ya da bir sokağın başında tahta kasaların içinde bekleyen o sapsarı limonları görsem, bir mübadele türküsü doluyor kulaklarıma. Yaşadığım ülkeden sürgün edilmedim, evimden hiç kovulmadım, göç edilmeye zorlanmadım. Bu kedere aynı duygularla ortak olmam mümkün değil belki. Ama bir ağacın sarı meyvelerine dalarak kurulan o efkârlı düşleri uzaktan da olsa tanıyorum. İnsanın neden kalbinin tam ortasına bir ağaç dikmek isteyebileceğini anlıyorum; “Benim Giritli Limon ağacım / Seni nerelere dikeyim, dikeyim, dikeyim / Seni kalbime dikeyim.” Girit mübadillerinin sürgün hatıralarına, yeni geldikleri evlerinin bahçelerine diktikleri limon ağaçlarıyla bağlanmaları, memleket ateşini de harlayan bir şey. Limon ağacı dikme geleneği, Ada’yı, bu kültürün simgesi olan limon ağaçlarını düşleyerek özleyenlerin yaktığı uzak ağıtlardır aslında. Sarı ağıtlar. Girit kültürünün limonla özdeşleşmiş mutfağı buna sebep. Özlem durmadan büyüyor. İzmir’deki bahçelerden, limon çiçeği kokusunu içlerine çekerek yürüdükleri Girit sokaklarına uzanan bu kederli köprüde ikamet ediyor zaten mübadiller. Memleket çok uzaktadır. İnsan kalbine diktığı bir ağacın altında oturup, doyasya, ruhunu sarsa sarsa ağlamak ister bazen.

Girit’in limonlu yollarından geçip İtalya’nın Amalfi kıyılarındaki taş merdivenlerle çıkılan dik teraslarda yetiştirilen limon ağaçlarının manzarasına uzanıyorum, kara duvaklı bu iri sarı meyveler, bölgenin kültür tarihini de içinde saklayan bir anlama sahip. İskorbüt hastalığından mustarip denizcilerin, sefere çıkmadan evvel bu bahçeleri C Vitamini depolamak için

kullandıkları yaygın rivayetler arasında. Denizciler limandan aylarca kalacakları tuzlu evlerine doğru uğurlanıyor. Ağızlarını yarıp dişlerini söken o meşum hastalığa şifa olması için kasalarca limonun yüklendiği bu gemilere el sallayan umutlu insanları görüyorum sahile baktığımda. Limon ağaçları dikip şifa ve umut arayan insanlar. Artık iskorbüt yok. Ama limon Amalfi’nin simgesi ve can damarı olmayı sürdürüyor. Sabun, dondurma, parfüm, içecek, hediyelik eşya ve aklınıza gelecek ne varsa her şey gereğinden fazla limonlu burada. Girit ile Amalfi arasında bir hikâyeye eşlik ediyorum. Amalfi’de gün batıyor, limon bahçeleri parlıyor, o türkü yine kulağıma doluyor.

Doğal Şifanın Güzelliği Hakkında

İsrail ile Batı Şeria arasındaki sınır bölgesinde babasından miras kalan limon bahçesinde yaşayan Filistinli Selma’nın, ulusal güvenliği tehdit gerekçesiyle ata mirası ağaçlarını yok etmek isteyen İsrail Devleti’yle mücadelesini anlatan Era Riklis’in *Limon Ağacı* filminde, direnişin ruhuyla simgeleştirilen limon ağaçları aslında insanlığı, iradeyi, yaşamı ve var olmayı temsil ediyorlar. Bu mecazın filmde limon ağaçları üzerinden verilmesi birçok açıdan anlamlı/tarihe yaslanan güçlü bir tercih.

Nihayetinde limon hep bizimleydi. Eski dünyanın kadim meyvesi, ana vatanı Uzak Doğu’ya yakın. Hem şifa hem lezzet. Sofraya ve ecza dolabına ait. İkisini de yadırgamıyor. Tabiat eczanesinin sarı kraliçesi. Ekşi portakal, bıçak körelten, çilekten daha şekerli mesela ama küçücük fıncık içi dolu turşucuk olan da o. Evin ruhunu değiştiren bir ağaç aynı zamanda,

yapraklarını elleyince kalp yumuşatan bir ferahlık yayılıyor sanki parmak uçlarına. İnsan çok geç kalmadan bir limon ağacıyla birlikte yaşamayı öğrenmeli. Yıl boyu çiçek açar, mis kokulu bir bahar, baktıkça içiniz açılır, güneş gibi parlar, sarı meyveleriyle sizi şifanın yollarına ulaştırır.

Limon hayatın tam ortasında insanla birlikte yaşayan, sıradanlaştırdığımız doğal bir güzellik. Öyledir; bayılana limon, biber gazına, briyantın niyetine saçlara, ahşap temizliğine, parlaklık için cilde, kokuyu gidermesi için pence-re kenarına, tütsü gibi hafiften yakmaya, baş ağrısına, soğuk algınlığına, çaya, salataya, sodaya, çorbaya, balığa, keke, sabahları ılık suya ve zeytinyağıyla. Limon; tuzun kardeşi, sirkenin yoldaşı, mutfağın gizli jokeri. Suyu şifa, çekirdeği devadır ve kabuğu nane ile limonataya yâren. İlimon yanaktan öpmeden bahar olmaz, yâr gelmez.

Altın narenciye mahlaslı limonun, ferahlık veren sarı kabuklarından başlayıp, ağzımı kamaştıran o keskin tadına varıyorum. Bembeyaz çiçeklerinden, kışın bile dökülmeyen yapraklarından ve etrafa yaydığı güzel kokulardan tanıyorum onu. Bir mucizeyi anlatıyor varlığı. İskandinav efsanelerinde ölüm-süzlüğün *altın elma*’sıdır mesela, Zeus ile Hera’nın düğününde uzun-sağlıklı hayatın simgesi ve Türk mutfağının kırmızı çizgisidir. Hayat limonla tadını bulur. Yüzümüzü ekşitse de her seferinde ruhumuzu teskin eder.

Amalfi’de gün batıyor, limon bahçeleri parlıyor ve o mübadele türküsü geliyor yine kulağıma.

KILACAK YER

HÜSEYİN AKIN

Selmin Hanım camiye açılan sokağı nerdeyse üç kez dolaşmış, kaygı, tedirginlik ve öfkeyle biraz evvel yanı başında ilgiyle tarihî mezar taşlarına bakan küçük kızını kaşla göz arasında kaybetmişti. Pazarın içerisinde nefes nefese yürürken kenarda yavru tavşan satıcısının yanında dikilen kırmızı kazaklı çocuğu kıızı sanıp seslendi: Rümeysaaa! Kırmızı kazaklı kız sesin geldiği yere doğru baktı. Selmin Hanım kızın kendi çocuğu olmadığını anlayınca bir müddet olduğu yere çöküp kaldı. Cami avlusuna bakmadığını hatırladı. Hemen kalkıp dış duvarı takip ederek caminin ana kapısından içeriye girdi. Sağa, sola, öne, arkaya baktı. Dışarıya açılan son cemaat yerine ulaştığında şadırvanın hemen karşısındaki çınar ağacının gövdesine yaslanmış kırmızı kazaklı kızın kendi kıızı olduğunu fark etti. Bu sefer yanılmış olamazdı. Kız, hemen önündeki şadırvanda torununa abdest almayı öğreten dedeyi seyretmekle meşguldü. Dede ne yapıyorsa torunu aynısını tekrarlıyordu. Rümeysa ders dinler gibi dikkatle dede ile torununa odaklanmışken karşısında birden annesini telaş içinde görünce şaşırdı.

“Ödümü kopardın Rümeysa, kızım nereye kayboldun? Burada ne arıyorsun?” diyebildi annesi.

“Şu pamuk sakallı dede torununa abdest almayı öğretirken ben de onları kenardan izliyordum anneciğim!” diye karşılık verdi Rümeysa.

Anne Selmin Hanım dede ile torununa dikkatle baktı. Abdest sanki dededen toruna geçiyor gibi sâriydi.

“Sen bunları mı seyrediyordun bu kadar zamandır?”

“Yok aslında, dalıp gitmişim. Onların abdestlerini bitirmesini bekledim anneciğim.”

“Onların abdestinden sana ne kızım, işin mi yok senin?”

“Öyle deme lütfen anneciğim. Erkeklerin böyle yerlerde abdesti öğreten babaları ve dedeleri oluyor da biz kızların çeşme başında bir öğreticisi neden olmuyor? Dede erkek torununa bunu şadırvanda öğretirken ben de çınarın yanından bu sayede abdest almayı öğreniyordum.”

Selmin Hanım kızına cami merdivenlerinin altındaki kadın abdesthanesi tabelasını gösterdi ise de kıızı hiç oralı olmadı. Aklı çınar ağacının gölgesindeki şadırvanda kalmıştı. Dedesi her defasında torununa “Bakalım bu sefer hiç eksiksiz ve yanlışsız abdest alabilecek misin?” diyerek abdest almayı oyunlaştırıyor, çocuk yeniden, aynı heyecanla kollarını ve paçalarını sıvıyordu. Üstelik abdest almayı hiç yanlışsız başardığında dedesi hırkasının cebinden iğde ve dut kurusu karışımı kuruyemiş kese kâğıdını torununa uzatırken bir yandan da gömleğinin cebine el harçlığını da kısıtırıvermişti. Rümeysa durduğu yerden bütün bunları

görmüş, yaşadığı bu güzel sahnenin seyircisi olmaktan dolayı şimdi içten içe burukluk yaşamaktaydı. Dedesinin biri o bebekken ölmüş diğeri ise Gümüşhane’nin bir köyünde tek başına hayat sürmekteydi. Hem dedesi yanında olsaydı bile şadırvanda onunla abdest alması mümkün olur muydu hiç?

Caminin avlusu hayli geniş. Güvercinler ürkek biçimde daha konmadan havalanıyorlar. Selmin Hanım kızının elini sımsıkı tutmuş. Kaybolacağından değil boş yere bir sürü aratmasın diye. Minaredeki tıkırtı ve ses kırıklarından ezan hazırlıkları olduğu anlaşılıyor. Müezzin “Allahu Ekber” nidasını öyle kuvvetli kavırıyor ki hiçbir kulağın ona bigâne kalabilmesi mümkün değil. Herkes ve her şey sanki birden ağırlıklarından boşalıyor. Uzun bir otobüs yolculuğundan sonra terminale ulaşmış gibi bir rahatlama var herkesin yüzünde. Güvercinler bile bir zikre bir ağızdan iştirak eder gibi bir anda yerlere konuyor, sanırsınız rızıklarını ezan sesiyle buluyorlar. Rümeysa sıkıldığını hissettirircesine annesinin avuçlarından elini kurtarıp bir adım öne geçerek soruyor:

“Anneciğim ezan nedir?”

“Ezan bir çağrıdır yavrucuğum.”

“Kimi çağırıyor peki? Hem neye çağırıyor?”

“Ezan Müslümanları namaza çağırmak içindir. Namaz, kul ile Allah arasındaki en güçlü bağıdır.

Günde 5 kez Yüce Yaratıcımızın huzuruna çıkarız.”

Bu kez Rümeyssa annesinin elini sıkıca tutarak cami kapısına doğru yönlendirmeye çalıştı.

“Haydi o zaman anneciğim, çağrıya uyup biz de Allah’ın iki kulu olarak camiye gidip namazımızı kılalım! Ne duruyoruz?”

Selmin Hanım kızının bu sürpriz çıkışı karşısında şaşırmıştı. Ne cevap vereceğini bilemedi.

“Biz sonra kılarız Rümeyssacığım, hem evimizde kılarız daha iyi olur.”

Rümeyssa annesinin bu konudaki ekingenliğinden bir şey anlamamıştı. Hızlı adımlarla kadınlar için tahsis edilen abdesthaneye yürüdü. Selmin Hanım çaresiz kızının isteğine boyun eğip onun arkasından gitti. Onu, bir kenarda abdest alıyorken hiç hissettirmeden izlemeye koyuldu. Kızının bütün uzuvların sıralamasını ve kaç kez yıkanması gerektiğini eksiksiz yerine getirmesi karşısında tarifsiz mutluluk duydu. Rümeyssa abdestini bitirmiş tam kurulanmaya yöneliyordu ki annesinin elindeki havlu mendili kendisine uzattığını fark etti. Annesinin bu jestine tebessümle karşılık verdi. Ne de olsa annesi onun tebessümünü hiçbir şeye değışmezdi. Gülüşü başkaydı. Ne vakit tebessüm etse ağla yeşili gözleri daha bir irileşip ışık saçardı. Anne-kız çağrıya uymak için gerekli hazırlıkları yapıp camiye yöneldiler. Cami kapısının önündeki küçük kulübeden başörtülerini alıp başlarını güzelce örtüp içeriye giriyorlardı ki ayaklarını sürüye sürüye farza yetişmek için acele

eden orta yaşı hayli geçmiş bir adam eliyle dışarıyı işaret edip iç kapıyı anne ile kızının üzerine kapatıverdi. Küçük kız bu kez daha bir cesaretle kapıyı açtı ve kadınların namaz kılmaları için ayrılan mahfile doğru gidiyordu ki deminki adam bunu fark edip anında namazı bozarak hışımla anne-kızın yanına gitti, bağırmaya başladı:

“Hanım hanım! Size kaç kez söyleyeceğiz namazınızı burada kılmayın diye. Lütfen gidin ibadetinizi evinizde yapın!”

Rümeyssa bütün incelik ve nezaketiyle adamdan müsaade istedi:

“Amcacığım hemen şurada namazımızı kılar hemen çıkarız. İnanın kimseyi rahatsız etmeyiz.”

Selmin Hanım böyle bir şeyle karşılaşacağını tahmin ediyordu. Çünkü daha önce birkaç kez bu tür engellenme manzarasıyla karşılaşmıştı. Yine de kızının arkasında durdu:

“Ezanın ağrısı tüm Müslümanlara olduğuna göre biz kadınları ve kız çocuklarını da kapsamıyor mu amca?”

Adam söyleneni dinlemeden kestirip attı:

“Yahu hanımefendi, sizin yüzünüzden farzı kaçırdım. Bari şu cemaatteki insanların namazlarını sakıt etmeyin! Derhâl dışarı çıkın, namazınızı kılacaksınız eviniz ne güne duruyor, orada kılın!”

Adamın inatlaşması sürüp giderken cemaat çoktan farz namazını bitirmişti bile. Sağa sola selam verip bir taraftan da anne ile kızın

bu adamla meselesini anlamaya çalıyorlardı. Pamuk sakallı heybetli cüsseli ihtiyar adam selam verir vermez olup biteni yakından görmek için yanlarına sokularak merakını gizlemeksizin sordu:

“Nedir kuzum meseleniz?”

Parmağıyla Rümeyssa’yı işaret ederek:

“Evladınız kayıp mı oldu? Uzaktan gelip de kalacak yer bulamamışsanız sizi misafir ederim, yer de gösterebilirim.”

Selmin Hanım nur yüzlü ihtiyar adamın “kalacak yer” teklifine takılmadan edemedi:

“Dedeciğim kalacak yer değil kılacak yer arıyoruz. Tam burada namaz kılarız diye düşünüyorduk ama bu amca geçit vermiyor bir türlü.”

İhtiyar adam şaşırmıştı:

“Geçit vermiyor mu namaz kılmanıza? O niye? Yoksa bu mekân bahsettiğiniz adamın şahsi mülkü mü?”

Rümeyssa ile pamuk sakallı ihtiyar arasındaki diyalogu işiten onları camiye girmekten engelleyen adam balıklama konuya girdi:

“O nasıl söz Hacı Dede, Burası Allah’ın evi! Mümkün merteye bu evi koruyorum ben.”

“Çocuklardan ve kadınlardan mı?” dedi pamuk sakallı ihtiyar. Adam ne diyeceğini bilemedi. Aklına ilk gelen şeyi söyledi:

“Caminin ve cemaatin huzurunu koruyorum Hacı, niye sözlerimi anlamak istemiyorsun?”

“Bu nasıl huzur korumakmış, çocuğun ve kadının dışarıda tutulduğu bir ortamda manevi huzur mu olurmuş?” diye karşılık verdi ihtiyar.

Belli ki bu tartışma uzayıp gidecekti. Pamuk sakallı dede konuşmanın nafiye olduğunu anlamıştı. Anne ile kızına arka mahfili işaret ederek orada namaz kılacaklarını ve onlar namazı bitirinceye kadar kendisinin bir yere ayrılmayacağını söyledi. Rümeyisa, annesi ile işaret edilen mahfile doğru yürürken arkaya, pamuk sakallı dedeye bir kez daha bakarak “Bu dede torununa abdest aldırın dedenin aynısı, sakalları da ses tonu da hatta alın yapısı bile aynı.” diye söylendi. Anne-kız birlikte namazlarını kılarken kenarda onlara bir müdahale olmasın diye bekleyen nur yüzlü pamuk sakallı dede camiden çıkan cemaate biraz evvel olup biteni dili döndüğünce anlatmaya çalışıyordu. Namaz kılan anne ve kızına bir müdahale olmasın diye burada beklediğini söyleyince cemaatten zayıf yüzlü, kısa boylu biri “Sen kimsin?” diye çıkışınca, pamuk sakallı ihtiyar bu soruyu kendince anlamış ve sakince anlatmaya başlamıştı:

“Bana Allah’ın âciz ve fakir kulu Yol Oğlu Hâdi derler. Allah’ın emirlerini ve yasaklarını, resûlünün sünnetini bilmeyenlere öğretmek, unutanlara hatırlatmak üzere kendini mesul hisseden biriyim. Yoldan insanlara zarar veren taşları ve engelleri kaldırmayı kendime görev bilmişimdir. Yolunu kaybedene yolu işaret eder yoldan çıkmışları yola kılavuzlarım. Bu yüzden adım “Yolun Oğlu” olarak kalmış. Şimdi bu caminin içerisinde bir kenarda sadece

namazlarını kılmaya çalışan anne ile kızının yolunun üzerindeki taşları kaldırmak da bana nasip oldu. Aziz cemaat, bilmez misiniz ki Resûl-i Ekrem Efendimiz hadisinde namaz kılmak isteyen kadınlara mescitlerde zorluk çıkaranları ikaz ederek şöyle buyurmuştur: “*Allah’ın kadın kullarının Allah’ın mescitlerine gelmelerine engel olmayın!*”

Pamuk sakallı ihtiyarın anlattıklarına Selmin Hanım ve kızı da namazı kılıp tam yanlarından geçerken kulak misafiri olmuşlardı. Rümeyisa’nın kafasında şimdi taşlar daha bir yerli yerine oturmuştu. Şadırvanda torununa abdesti öğretirken izlemekten gözlerini alamadığı pamuk dede bu ihtiyardı. Bundan o kadar emindi ki bunu doğrulamak için kendisine sorma ihtiyacı bile hissetmedi. Anne-kız teşekkür etmek için Yol Oğlu Hâdi olduğunu bizzat kendi ağzından duydukları ihtiyarın yanına gittiler. Rümeyisa ak sakallı, pak alınlı bu ihtiyarın elini öpmeye davrandıysa da ihtiyar elini öpmesine izin vermedi. Sadece “Teşekkür ederim efendim.” diyebildi Rümeyisa.

Pamuk dede, “Bana teşekkür etmenize gerek yok. Ne yaptım ki teşekkür ediyorsunuz?” dedi.

“Siz bizi caminin içerisinde karşıdan karşıya geçirdiniz.” diye karşılık verdi Rümeyisa. Daha çocuk yaşta birinin bu şekilde derinlikli cevaplar vermesi dedeyi çok sevindirmişti.

“Görüyorum ki siz anne-kız çoktan karşıya geçmişsiniz bile.” diye karşılık verdi.

Anne-kız tam veda edip ayrılıyordu ki Hâdi Dede yolun oğlu olmasının

şiarına uygun olarak onları durdurdu. Hırkasının cebinden içi iğde ve dut kurusu dolu kese kâğıtlarını önce kıza sonra da annesine ikram etti. Rümeyisa’yı ayrıca yanına çağırıp avucunda tuttuğu harçlığı parkesinin cebine sıkıştırıverdi. Cebindekinin harçlık olduğunu anlasın diye de giderken arkasından seslendi: “Onunla da kitap alırsın!”

Rümeyisa annesine yeni bir keşif yakalamış da onun sırrını itinayla saklıyormuş gibi fısıltılı bir tonda konuştu:

“Anneciğim, inan rüya değildi gördüğüm biliyorum, şadırvanda abdest öğreten pamuk sakallı dede bu dedeydi. Hırkasından çıkardığı kuruyemiş torbası ve cebime sıkıştırdığı harçlık bunun en büyük tanığıdır!”

Yol Oğlu Hâdi anne ile kız yolun sonuna dek yürüyüp gözden kayboluncaya kadar onları izledi. Yolunda gitmeyen şeylere yol olsun diye yeni yürüyüşlerin yolunu bekledi. Giden var ama gelen yoktu. Uzun ince yol neredeyse koptu kopacaktı. Bu dünyanın bu kadar yolu, bu yolun da bu kadar insan kalabalığını taşıyamayacağını gayet iyi biliyordu. Yolun eşiğinde öylece sızıp kaldı.

İNSAN NEDEN HİKÂYE ANLATIR?

emin ürdamur

Ya Ben Öleyim mi Söylemeyince?

Hepimizin başına gelmiştir. Hava birdenbire kararır, dünyanın rengi solar, aşılmaz bir sessizlik duvarı çevremizi kuşatır. Maziye ayakta tutan o tel mi kopmuştur, kalbimizde özenle kurduğumuz yaprak mı çatırdamıştır, uzaklarda bizim için dua eden kelebek suya mı düşmüştür, ayırt edemeyiz. Bir sızı, bir kimsesizlik hissi gelip göğsümüze oturur. Aslında biliriz, hiçbir şey dışarıdan gelip kalbimize acı veremez, içimizde o dışsal etkiyi bekleyen iş birlikçi yaralar olmadıkça... Beklenti, iş birlikçi bir yaradır. Hayal kırıklığı onun sayesinde kalbin kapısını açıp içeri girer.

Yaralar, insanın kendisiyle yüzleşmesinin sonucudur ve kadim korkularımızı, takıntılarımızı, zaafılarımızı düşünecek olursak onların hikâyesi bizden eskiye dayanır. Şair Joe Bousquet, bize bunu fısıldar: “Yaralarım benden önce de vardı. Ben onları bedenimde taşımak için dünyaya gelmişim.” Bütün kitaplarda aynı şey yazar: Sırtımızda büyük sürgünün yükü. Cennetten dünyaya sürgün edilişimiz en büyük hikâye en büyük yara. Bu yaradan payımıza düşeni alırız. Her ne sebepten olursa olsun dünyada yeni hasarlar aldığımızda kalbimizde beliren çatlaklar uç uca dizilir ve o en derin yaraya eklenir. Nefes alıp verdikçe içimizdeki

acılı harita damar damar genişler, yeni topraklar kazanır.

Her canlıda kendini tekrar eden bir yazgıdır bu: Korkular, acılar, yâd edişler bizi yuvamıza iter. İçimizde genişleyip duran kadim ülkeye. Kapılar çekilir, pencereler örtülür. Başka zaman olsa o haritanın üzerinde kuş cıvıltıları, vadiler dolusu çiçek, bütün dünyaya yetecek güneş bulabiliriz. Lakin şimdi orada dipsiz bir kuyudan, ansızın semiren kimsesizlikten, boyunun ölçüsünü alan hevesten başka şey yoktur. Diğer insanların gülüp oynadığı, sevinçle gündelik telaşların peşinden koştuğu sırada kendimize saplanıp kalmışızdır. Dışarı çıkmak zulüm, içerde kalmak ölüm. Herkesin ülkesinden Yunusça bir feryat yükselir: “Ya ben öleyim mi söylemeyince?”

Aynaya Dilin İçinden Bakmak

Dil, sırrı hâlâ çözülememiş bir mucize. Yüce Allah, “renklerimizin ve dillerimizin farklılığını” ayetlerinden sayar. İnsanla dil arasında doğduğu andan itibaren başlayan kesintisiz alışveriş, bilincin karanlık odalarında bir dizi karmaşık bilişsel süreci de içine alarak kimliğimizi inşa eden kuşakayı oluşturur. Dil sayesinde varlık kazanırız. Kendimizden dışarı doğru attığımız ilk adım dille gerçekleşir. Varlığımızı, öğrendiğimiz kelimeler ve onlara karşılık gelen anlamlar sa-

yesinde dönüp seyrederiz. Acılarımızı, sevinçlerimizi, hayal kırıklıklarımızı, korkularımızı, özlemlerimizi ve o kadim yaramızı dilin içinden, dille birlikte ve dilin izin verdiği ölçüde duyumsarız.

Aynanın ne zaman keşfedildiğini bilmiyoruz ama insanın kendini ilkin, konuştuğu dilin içinden bakarak gördüğünü söylemek zor değil.

İnsan aynaya baktığında yüzünü ve o yüze ifade kazandıran hayat hikâyesini görür. Ama o küçük, bireysel hikâyede âlemin hikâyesinden izler vardır. İsmet Özel, Türkçeyi aydınlatan dizelerinde bu perdeyi aralar: “Her şey ben yaşarken oldu, / bunu bilsin insanlar / ben yaşarken koptu tufan / ben yaşarken yeni baştan yaratıldı kâinat / her şeyi gördüm içim rahat / gök yarıldı, çamura can verildi”

Sıradan insan yoktur. Alelade hikâye yoktur. Her doğan bebek için yeni baştan bir aydınlık kuşanır gökyüzü. Karanlık, yepyeni bir pelerin çeker omuzlarına. Kırılarda, patikalarda, kentlerde, merdivenlerde, düşe kalka o en büyük hikâyeyi tekrar ederiz. Yeniden sınanır, yeniden kaybeder, yeniden Rabbimize sığınırız. Fânilik bizi mütemadiyen toprakla yüzleştirir. Başımızı yerden kaldırdığımızda, topraktan kaldırdığımızda, bilimsel

verilerin ya da biyolojik düğümlerin cenderesinden kaldırdığımızda ileriye doğru bakarız. İleride bizsiz bir dünya hüznle tütmektedir. Zaten ölüm binlerce yıldır aynı şeyi yapmakta, geceleyin ansızın ortaya çıkan kaplan gibi ateşin başında oturanları birer birer yutmaktadır. Kaplanın gelmediği gece sesi gelir, sesinin gelmediği gece nefesi gelir. İnsanız ve olup bitenler karşısında bir manaya, bir kurguya tutunmak isteriz.

Hayatımızda pek çok kez sendelemiş pek çok kez uçurum görmüşüzdür. Ama eğri oturup doğru konuşalım. Ölüm, içimizdeki en derin kuyudur. Ağzı daima açıktır. Orada durur ve bizi bir söze sığınmaya mecbur bırakır. Bütün kurtuluşlar dille gelir. Yeryüzündeki onulmaz sürgünümüz dille teselli edilir. Tanrı insana dille yol gösterir. İnsan insana dille yaklaşır. Dil tek başına çıplaktır. Seslerden, kelimelerden oluşur. Onu anlamlı bir yapıya hikâyeler dönüştürür. Dilin ilk hedefi insanın dünyadaki varlığını anlamlı hâle getirmektir ki bu aşamada kaçınılmaz olarak hikâyenin kapısını çalar.

Gönülleri Fetheden Kıssalar

Elimizdeki en eski hikâye taşıyıcısı olan mitler, hangi canavardan hangi dağdan hangi gök cisminde bahse derse bahsetsin aslında insanı anlatır. Evrenin düzenli, dingin bir hâl alabilmesi için hikâyelere ihtiyaç vardır. Önce fırtınalar, depremler, korkunç savaşlar, dev yaratıklar, şeytanlar, büyücüler tarafından dünyanın altının üstüne getirilmesi gerekir. Sonra mitler, heybelerinde cevaplarla çıkagelirler. Cevaplar, kutsallıkları ölçüsünde

ikna edicidir. Mircae Eliade, mitin temelde kutsal bir öykü anlattığını söyler. Her mit aslında bir yaratılış öyküsüdür. Dünyayı kuran ve bugünkü hâline getiren de kutsalın bu akımıdır. Mitleri bilmek, nesnelerin ardındaki sırrı öğrenmektir. Sadece bu kadar da değil. Nesneler ortadan kaybolduklarında, onları nerede bulup nasıl ortaya çıkaracağımızı da mitlerden öğreniriz.

Dağınıklığı, huzursuzluğu giderip güven duygusunu egemen kılan mitler, bunu hikâyelerle yapar. Onlar yeryüzünün en esnek anlatılarıdır; zamana, mekâna, topluma, tarihe, tarihî kırılmalara uyum gösterirler. Toplum değişir, coğrafya değişir, çağ değişir, hatta inançlar değişir ama hikâye

kalır. Söz gelimi *Dede Korkut Hikâyeleri*, barındırdığı Şaman unsurlardan da anlaşılacağı üzere pagan dönemde ortaya çıkmış bir anlatıyken Türklerin Müslüman olmasıyla eser, Orhan Şaik Gökyay'ın deyiimiyle âdeta Müslüman ermişin kitabına dönüşür. Ama hikâyenin iskeleti, omurgası, mesajı değişmez. Hikâye ayakta durmaya, akmaya, içinden geçtiği vadilerin rengini, tadını, dokusunu almaya devam eder.

Kutsal, hayata daima hikâyelerle nüfuz eder. İnsanı benliğinin dışına çıkarmak için kıssaları kullanır. Kutsal kitaplarda normatif buyruklar yasaları tanzim eder. Gönülleri fethe dense kıssalardır. İyilik veya kötülük, kıssalarla misallendirilir. Mümin,

kendini kıssaların içinden seyrederek, ölçer, tartar, şekillendirir. Kıssalar, menkıbeler, mesneviler erdemi ete kemiğe büründürür, ahlakı inşa eder. Toplumlar hikâyelerle ayakta durur. Hikâyeleri çekip aldığımızda omurga   ker, iskelet yere yığılır.

Bellek: Açık Word Dosyası

Büyük hik yelerin içinden geliriz; imparatorluk çocuğu kadar vakuruz. Kendi hik yemizi ararız; bir o kadar da çaresiz.  demo lu dünyanın t keni ine kafiye d  en hikâyesini; anlatarak, paylaşarak, görünür kılarak anlamlı hâle getirmeye çalışır. Dille kurar, dille yıkar, dille ku atır, dille ya atır. Ma ara duvarlarından ta  tabletlere, par   menlerden k  ıda uzanan o upuzun yolculukta geride bıraktığı bütün izler bize bunu söyler. İnsan anlattıkça varlık kazanır, varlık kazandıkça başka hikâyelerle temas kurma cesareti elde eder. Başka hikâyelerle kendini kışkırtır, yorar, sa altır. Hik yelerimiz  ahsi mitlerimizdir. Anlatarak onları kamula tırırız. İnsan için ölümsüzlük imk nsızdır ama hikâyeler için ölümü geciktirmenin bir yolu vardır. Olabildiğince derin izler bırakmak. Temaslar iz bırakır. İzlerden kaçamayız. Varlığımız da başkaları için kaçınılmaz izlere dönüşür. Yaşamak bunu gerektirir.

Pi manlıklarımızı telafi etmek için anlatırız. Anlatırken kendimize ikinci bir şans veririz. Diğer insanlarla aramızdaki farkı hik yelerin içinden daha açık görürüz. Biricikliğimiz hikâyelerle ı ıldar. Bin yıllardır aynı şeyleri yaşadığımız hâlde dur durak bilmeden anlatmamızın başkaca ne anlamı olabilir? Bazen cevap bulabilmek için bazen de soruları

unutmamak için anlatırız. Ya adıklarımızı, neden d  t ğ m z , nasıl kalktığımızı okunaklı hâlde karşımızda görebilmek sadece anlatmakla mümkündür. Anlatırız çünkü d  t ğ m z yerde başkaları da d  mesin isteriz. Anlatırız çünkü ya arken kaybettiğimiz umudu, anlatırken bulabileceğimize inanırız. *Binbir Gece Masalları*’nda değiliz ama  ehrazat hepimizin annesi sayılır.  lmemek için anlatırız. Bir sonraki güne uyana-bilmek, güneşi görebilmek için.

Anlatırken  rer,  rerken kurar, kurarken seyrletiriz. Seyrletiriz evet. En çarpıcı hikâye anlatıcısı hafızadır. Hafıza, geçmişi seyrleterek  r nt ler. Kişileri, sesleri, resimleri, sözleri, edaları, duyguları kolay kolay başkasının anlamayaca ı biçimde  ifreler. Ge mi e dair kodlamalar, rüyalar kadar irrasyoneldir. Bellek, önümüzde sürekli açık duran bir Word dosyası gibi maziyi restore edip durur. Bu restorasyon nihayetsiz bir yıkım, eksiltme, ilintileme faaliyetidir. Hafıza bunun için insanın dostudur. Sadakatsizli i sayesinde dostluk payesi kazanan ikinci bir örnek de bulamayız doğrusu. Geçmişteki bir anıya takılıp kalmak ya da geçmişi bütünüyle hatırlamak düpedüz hastalıktır. Unutmak da  yle. Sağlıklı bellek, geçmişi ihtiyaca göre tanzim eder.

Hikâye anlatırken belleğin bu refleksini taklit ederiz.

Anlam Olmadan Olmaz

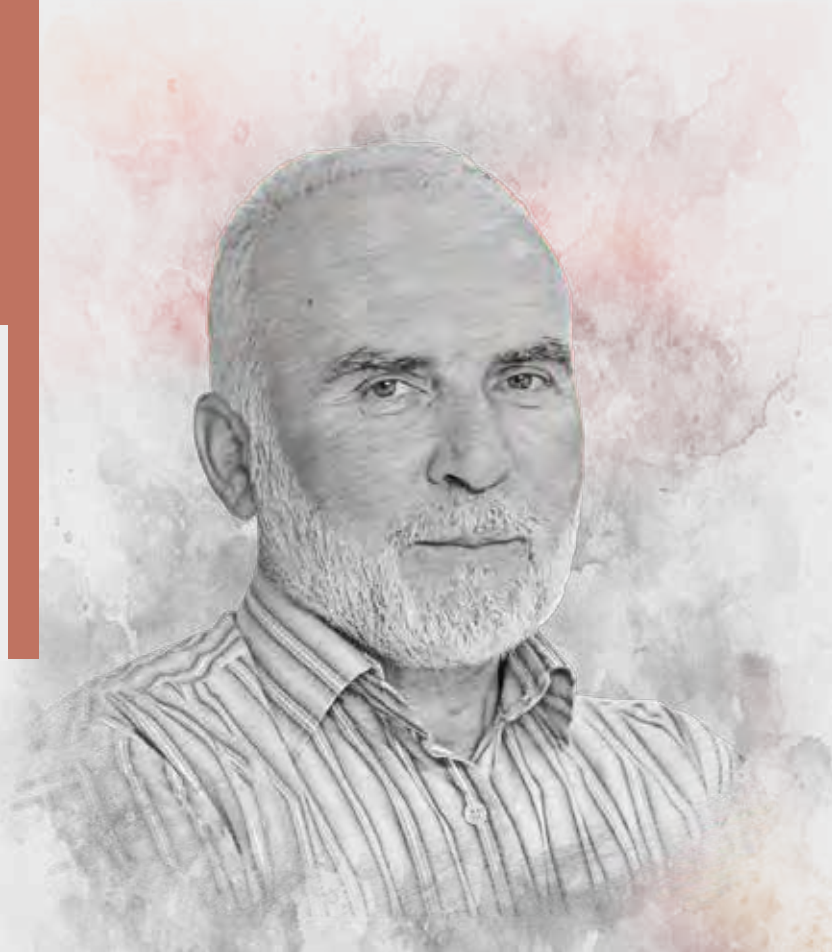
Okulda geçirdiği günü annesine anlatan  ocuk için de biyoloji kürsüsünde metabolizmanın i leyi ini anlatan profesör için de kurgu kaçınılmazdır. Sadece dedikoducular değil ozanlar, vakanüvisler, bilim insanları da

kurguya muhtaçtır. Kurgu olan yerde nesnellik biter, öznellik ba lar. Zaten insan alabildiğine öznel tercihlerin çocuğudur. Sevdığımız kişilerin sevilesi hasletlerini, nefret ettiğimiz kişilerin nefret uyandıran hasletlerini gözümüzde b y t r z. Çünkü kurgu ba lamı tır. Bazen hiç sevmediğimiz bir rengi, bir sesi, bir tavrı sevdiğimiz insanda görürüz ve yargılarımız sessiz sedasız değişime uğrar. Çünkü kurgu işlemeye devam etmektedir. Tarihi, bireysel maceralarımız ya da siyasal tercihlerimiz doğrultusunda anlamaya yatkınız. Çünkü kurgu hep vardır.

Kurgu bir uzla ı te ebb s d r. Birey de tıpkı uluslar gibi kendini tarihin hangarından derleyip toplar. Uyumlu parçaları birleştirip “anamlı” bir hikâye elde eder. Jung’un dediği gibi: “Anlam birçok şeyi -belki de her şeyi- dayanılır hâle getirir.” Uykudan hemen önce günü bütünüyle hatırlamak istediğimizde -ki bu neredeyse imk nsızdır- uzla ı ba lar. Gün boyu üzerimize ya an oklardan manalı bir resim yaparız. Ele avuca gelen, zamanın kapıp ka amayaca ı, dalgaların silemeyece i bir resim. Hayatın doğal h linden yani o karmakarışık hangardan bir zemin, bir merkez düşünce olmaksızın i e yarar bir hikâye çıkaramayız. Ahenk, kaosu da içine alan bir anlatıdır. Bunu doğar do maz öğreniriz: Kimse bizi sonsuza kadar dinlemez. Hülasa etmek, hülasa ederken kurgulamak anlatının olmazsa olmazıdır. Anlam, gereksiz parçalar ayıklandık a parıldar. Bir yontucunun, ta taki heykeli ortaya çıkarmak için yaptığını, anlatıcı hayata uyarlar. Hepimiz anlamın k leleriyiz. Anlama muhtacız. Anlamsız yapamayız. Çünkü o bizi biz yapar. Dahası, bizi biz yapan hik yeleri ayakta tutar.

- 1 **Ömür dediğin...**
Ömür dediğin geçer, durmaz yerinde.
- 2 **Hayatınızda olmazsa olmaz dediğiniz üç şey?**
Doğmasaydık hiçbir iddiamız olamazdı, o güne selam olsun! Doğduk öleceğiz, o güne de selam olsun! Dirileceğimiz güne inanıyoruz, sonrasında hesap var, o güne de selam olsun! Bütün olmazsa olmazlar bundan sonrakilerdir aslında...
- 3 **Bir koku var sizi çocukluğunuza götüren, o koku nedir?**
Yeni doğan bebek kokusu. Safiyetin, masumiyetin kokusu...
- 4 **O kitabın/öykünün kahramanı sizi neden çok etkiledi?**
Hay Bin Yakzan. İnsanın yaratılışına ve kendi varlığına ilişkin soruların ipuçlarını içinde taşıdığı için beni çok etkiledi.
- 5 **Özlemek deyince aklınıza gelen ilk şey?**
Cennetin çağrısıdır.

- 6 **Hayatınızda "bu benim kırılma noktam" diyebileceğiniz bir ânınız?**
Ben 8 yaşında yürüyebildim. Dolayısıyla benim ilk adımlarımı attığım ve kendi yürüyüşüme tanık olduğum andır.
- 7 **Tarihte bir olaya şahitlik etme imkânınız olsa hangi olayı seçerdiniz?**
Yesrib'in Medine olduğu o güne ve Yesriblilerin "Taleal Bedru" söyleyişlerine tanık olmak isterdim.
- 8 **Kederlendiğinizde yaptığınız şey?**
İçime kapanıp kendimi dinlemek ve sığınma ihtiyacı...
- 9 **Ruhunuzda iz bırakan biri var mı?**
Evvela dedem, Necip Fazıl, Sezai Karakoç... Bunların öncesinde tabii ki Peygamberimiz Hz. Muhammed (s.a.s.) ve diğer bütün peygamberler.
- 10 **En sevmediğiniz özelliğiniz?**
Konuşurken bazen unutup neden bu konuya geldim dediğim zamanlar...
- 11 **Ruhunuz nereli?**
Geldiğimiz yere gitmenin derdindeyizdir hepimiz. Ruhumuz da oralıdır.
- 12 **Gözünüzü kapattığınızda duyduğunuz/duymak istediğiniz o ses?**
Can-ı gönülden ve aşk dolu söylenen "Allah!" diye bir ses...
- 13 **Geçerken gördükleriniz?**
Hz. Hatice annemizin Mekke'deki evinin bulunduğu yere bütün insanların gitmesini ve Hz. Hatice annemize selam vermesini isterim ve dilerim.
- 14 **Bir notunuz var mı?**
Burası dünya, burada işler yarım kalır.

RENGİN ÖLÜMÜ

s ü m e y y e ö z g e n

*Bir renk gecenin kenarında
Ölmüş tek kelime etmeden
Sohrab Sepehri*

Bir şeyler oluyor, bir şeyler. Ağır. Sessiz. Gürültüsüz. Kimseler fark etmeden. Derin bir uykuda tohum. Varlık, bir çekirdeğin çatırdayıp açılması kabuğundan; gürültüsüz, sakın ve ağır. Susuyorlar. Susmayı öğrenebilmiş her şey kadimdir. Rüzgârın, yüzünü yavaş yavaş törpülediği o taş. Toprağın göğsünü damla damla kabartan yağmur. Kartalların kıyısına yuva kurduğu o dipsiz uçurum, o uğultulu orman, o kaynayan deniz, o savrulan çöl ve çölün üstünde lacivert bir örtü gibi genişleyen o gökyüzü. Avuçlarımızın içinde karmaşılaşan çizgiler ve yüzümüzde uzayan yollar. Bir mağaranın kovuğuna gizlenip yapayalnız ağlamak; avunduğumuz, hiç eskimeyen o kadim dil. Daima bitirmek ve başlamak daima yeniden; bir çemberin yolun sonunda birbiriyle buluşan iki ucu gibi kendini tamamlamaya doğru. Yeryüzünde devinen diğer her şey gibi sakın, ağır ve gürültüsüz.

Kâinat satır aralarında, der birisi, öyledir. Gücümüz var mı onunla konuşmaya? Bize kalbimizin yerini hatırlatan o gürültüsüz, sessiz ve ağır işleyiş; başlamanın ve bitmenin birbirini tamamlamaya doğru kıvrılan çemberinin bir çark gibi işleyen o ağır ama gürültüsüz sesini dinlemeye, o en kadim sese kulak vermeye, cesaretimiz var mı? Benim var. Öyleyse artık bunu yeni bir başlangıç sayabili-

rim. Şimdi buradan, yeniden başlayabilirim. Size, bitişin ve başlangıcın o gürültüsüz mucizevi döngüsünü fark edebilmenin insanın gözlerini dünyaya daima hayretle bakmaya yönelten bilgeliğinden; keşfetmenin ve arayışın şeffaflaştırdığı bakışların arılığından, saydamlığından bahsedebilirim. Size, görmenin, bakışın ötesinde bir şey aramak olduğundan, görüneni değil gizliyi görmenin sırrından bahsederek, “yağmura gitmeli, gözleri yıkamalı, dünyayı başka görmeli” diyerek her şeyin perdelerinden arınmış özüne yaklaşmayı düşleyen, başlangıcın şairinden şimdi bahsedebilirim. Suyun, toprağın, rüzgârın ve rengin şairinden: Sohrab Sepehri’den.

Kaşanlıdır Sohrab. Doğup büyüdüğü ev, orada ölmek istiyorum, dediği Kaşan çölüne komşudur. Çöl, gündüzleri uçsuz bucaksız kumun, geceleri ise lacivert, yıldızlı göğünün görkemli sessizliğiyle bütün rüyalarında ve düşlerinde yer bulur onun. Babası ve amcalarıyla çöle doğru çıktıkları av yolculuklarında, çölün göğsünde kızıl bir gül gibi şeffaflaşan gün doğumlarında ve gün batımlarında, aslında çocukluğundan itibaren kendi münzevi yalnızlığına doğru yürümeye başlar. Zihnini berraklaştıran, bakışlarını derinleştiren, basit bir görüden ziyade iyileştirici bir yönü olan temaşayı keşfettiği o münzevi yalnızlığına.

Bir şiirine “Andolsun Temaşa’ya!” diye başlar Sohrab. Ne büyük heyecan duyar temaşa için! Onun için temaşa varlığın üzerindeki perdeleri kaldıran, görünenin ardındakini denetleyen o arı bilince ulaşmak. Akan suda elini, yüzünü yıkamak, rüzgârda savrulmak. Çıplak ayaklarla sokağa, yağın ilkbahar yağmuruna koşmak, gömleğini sıyırıp yağmura sırtını açmak. Bir gün bile olsa güneşin doğuşunu ve batışını kaçırdığında kendini günahkâr saymak. Seyrine dalmanın insanı Allah’a yaklaştıracığına inandığı ağaçlara tırmanmak, gövdesine dokunmak ve gölgesinde soluklanmak. Tanenin seferini görmek çiçeğe, bahçeyi görmek ağacın hafızasında, bir meyvenin olgunlaşma ıstırabını, uşma zevkinin kanatlarda yoğunlaşmasını, kanın damardaki ayak sesini, aşkın deri değiştirme sesini saf ve müphem ve cuma gecesinin kalp atışını duymak. Kapamak kitapları, kalkmak, yürümek, çiçeğe bakmak. Yokluk toprağının kokusuna, ağaçla Tanrı’nın bulunduğu yere gitmek, kendinden geçiş ile keşif ortasındaki o yere gitmek ve oturmak: Çünkü “Allah burada, yakındır / Şebboylar arasında, ulu çamin altında / Suyun bilincinde, bitkilerin kanununda.”

Tüm seslerin doğduğu ve battığı yer, sessizliktir, bilenler bilir. Sessizliğin içinde sesleri dinler Sohrab, doğadaki

seslere kulak verir. Sabahı, geceyi, ağaçları, kuşları, çiçekleri, ovayı, çölü ve suyun ayak seslerini dinler. Sabahın erken saatlerinde kalkar, goncaların açılırken çıkardığı sesi duyabildiğini söyler ve bahçedeki gül ağaçlarını sessizce dinlemeye koyulur. Duyduğu bu sesi şiirlerinden birinde “Ölü bulduğum yerlerde kendimden bir köşeyi / Bitmişti bir nilüfer / Dökülüyordu âdeta anbean boşluğuma / Ve ben açılma sesinde onun / Ölüyordum anbean” diyerek, bir nilüfer çiçeğinin açılma sesiyle anlatır. Doğadaki sesler ve melodiler onun şiirlerine ve resimlerine birer renk olarak yansır. Sohrab, iyi bir şair olduğu kadar iyi bir ressamdır. Kelimelerle resim yapar renklerle şiir yazar, derler onun için, şüphesiz öyledir. Peki, çiçeklerin açılma sesini işitmek için gün doğumlarında yanlarında bekleyen, havuz başında oturup suya düşen kelekleri kurtarmayı bekleyecek kadar yaşamı duyumsayan, yeryüzünü ve gürültüsüz bir döngüyle işleyen hayatı böylesine derin bir duyarlılıkla kavrayan ve temaşa eden, seslerden ve renklerden kendine bir dünya inşa eden bir şair ve ressam, neden rengi öldürmek ister ya da “rengin ölümü”ne şiir yazar? Neden gündüzü, aydınlığı ve hayatı simgeleyen rengin yanına renkleri solduran gecenin karanlığını ve ölümü koyar? “Karanlık basıyor. / Çöl sakinleşiyor. / Günün renkli öyküsü / Tamamlanmaya yüz tutuyor / Karanlık var, lamba ölmüş” derken neden gündüzün renkli öyküsünün geceye yenik düştüğünden bahseder? Hayatın renkleri gecenin karanlığı karşısında neden yenilgiye uğramıştır?

Gece karanlığıyla bastırıldığında gündüzün renklerinin yaşadığı şey artık bir yenilgidir. Bu renk yenilgisinde, her ahengin zinciri dağılmıştır artık. Karanlıkta renge yer yoktur ya da karanlık renkleri yutmuştur. Karanlığın sessizliği, biraz da hayatın ölümünün sessizliğidir, usul usul batan bir günle renklerini yitirmiş dünyanın sessizliğidir. Onun “rengin ölümü”yle imgeleştirdiği şey aslında gittikçe her şeyi etkisi altına alan; dilleri, kültürleri, insanları tek tipleştiren, hayatları yavaş yavaş yutan ve aynı kapta öğüten modern ve sonrası çağın karanlığıdır. Sohrab için modern ve sonrasının imgesi, gölge ve aydınlığın birbirine geçtiği karanlık bir gece; gurubun rengine gamın karıştığı ama bir sesin ötekine karışmadığı, kimsenin kimseyi yakından görmediği yalnızlığın en ince çinisidir. Bu suskun bir çağdır, bu çağın yüzü betonun yüzüdür, bu asır çeliğin miraç asrıdır, bu çağın toprağı kara palangaların otlağıdır, bu çağ madenlerin sürtünüş gecesidir. Çünkü bakmaz hiçbir göz yeryüzüne âşıkane, çıkmaz bir bahçeyi görünce cezbese kapılan, yoktur tarlada bir kırlangıcı ciddiye alan. Bir renk gecenin kenarında tek kelime etmeden ölürken ne acı ki yoktur onun kaybının farkında olan.

“Bir şehir kadar kalabalıktır bazıların yalnızlığı.” diyerek özetler Cahit Zarifoğlu modern hayatın içinde yiten insanın kalabalıklar arasındaki yalnızlığını. Sohrab Sepehri bunu bir adım daha ileriye götürür ve modernin gürültüsünün, kaosunun doğadan, doğayı temaşadan, “en yüce” ile bağ kurmaktan ve dahası “kendinden” kopardığı insanın yalnızlığının boyutunu şöyle vurgular: Seni sende çalmışlar, bu ne derin yalnızlık!

Şimdi ben bütün yazdıklarımdan sonra Sohrab Sepehri’nin, çekildiği temaşanın münzevi kıyısından tam da şimdiye, bize seslendiğini; modernin öğüten yozlaştırmalarına, hissizleştirmelerine, duyarsızlaştırmalarına, metropolün bakışları kirleten gri renksizliğine karşı “gözleri yıkamalı, başka bir şekilde görmeli”, “Yıkamalı sözcükleri / Sözcük rüzgâr olmalı, sözcük yağmur olmalı.” diyerek bizi uyardığını söylesem sizce aşırı yorum yapmış olur muyum?

UMUT DOLU BİR YANKI

Hasibe erko

KOLAJ NADİDE ZAMANOĞLU

O sabah, tepelerin arasındaki meyve bahçesi insanın içini üşütüyordu. Buzsu bir dantel örtüye bürünmüştü sanki, sert rüzgârlardan perişan ve yorgun, hüznü gülümseyişlerin öncüsü o dondurucu havayla sararmış geniş kıyılarda, doruktaki dallarıyla elma ağaçları kıpır kıpır açılıyor, kapanıyordu; görünümeleri ayırt etme arzusu sarmıştı yüreğimi.

Alışılmadık yansımalar, parıltılar, sessiz ışık kamaşmaları ve tarifi imkânsız yumuşaklıktaki sesler nasıl umut dolu bir yankı bırakıyordu. Gerçi üşümüştüm, derinden derine iç dünyayı ve dış dünyayı harlandıran yıkıcı güç iş başındaydı ama yine de umut doluydu her şey.

Ovuşturup ellerimi boyuna, çiğ düşmüş otların üstüne basa basa yürüdüm, çarçabuk kıyıya vardım.

Geçen köylüler var ötede, vadiyi ikiye bölen toprak yolu arabalarla kaplamışlar. Genciyle yaşlısıyla, başlarını yukarı çevirmeden ve şaşmadan nasıl da sade bir doğallıkla hayatı karşılıyor her biri.

Türlü kuşlar heyecanlı sesleriyle ötüyor. Gökyüzü, çehresiz ölümün fısıltılarına kulak asmaksızın sabahın soğuğunun içinden dopdolu ve tertemiz akıyor; onu azaltmaksızın, kendini ona açmaksızın yüce zamandan kopup gelmiş uçsuz bir nilüfer

gibi berrak, onu kısıktırak sarıyor ve işte her şey, bir rüyadaymış gibi yeniden canlanmakta.

Buzsu soğuk uzaklaşıveriyor, tatlı hava dalgacığı sarıyor vadiyi. Harika bir çağlıtı: Huzur, tırmanıyor patikalarına unutulmaz günün.

Kimi yerde yaşam açıkça arzın üstünde akan kuru ve görüntüsüz denizle göğün kaynaşmasındandır. Öyle ki hiçbir şey bu manzaradan daha temiz, yoğun, dönüştürücü ve dingin değildir. Sular soğuktur, arıdır; taşlı derinliklerde küçük, pullu balıklar görülür. Karşımda göze görünen alan seğirir, alçalır, genişler. O yankılarla dolu gümüşi bahçenin, en vahşi ışık ağaçlarının kokusu dalga dalga kubbelenir. Sıcak yaz sabahları havada görülmedik pembelikte buğular uçuşur; kavranılamazüstü ilkel bir soluğun kıvılda döndürdüğü güller, yükseklerden düşen, kanayan ve serpilken ruhsal bir çağlayana döner. -O, bu üzgün saf gül, karanlık sahillerin derinliklerinden gün ışığına akan sessiz, asude bir çeşmedir.- Her yaprağın ardından bakan alev alev göz şekillenip serin, kırılğan dokulara bölünür. Işığa dönüşmek üzere topraktan fıskırmış, goncalarında ve derinlerdeki dilsiz fırtınalarında onu anmış bu güller sıcak gözyaşlarının esrarından yapılmıştır. Cıvıltılı ya da cıvıltısız, iki dünyanın; toprak ve ışığın söyleşisini duyurur ürpertiyle.

Öyle korkunç bir ürperıştır ki bu, korkar, dokunamaz insan. Görüşü çok, çok dolaysızcadır. Bir imkânsız görüdür ki uğurlu mu uğursuz mu söylenemez hiç. Ama bir an gelir, güllü toprağın yumuşacık nefesi uyarır bütün doğayı ve sizi. Konuşur canlı ve gülümseyen ağaçlar, rüya yapraklarla yüklü. İşte kırın çiçekli soluğunda yürümek sevgi ve güçtür. Ötelerden içeriye, içeriden ötelere dalgalanıp duran sonsuzluğa, ana kucağına yuvarlanmadır.

Ve bu bahçede solunum çeşitlenmedir; yaprak uçları suyun içinde yüzen söğüt ağacıdır, kaynayan bir göl ve donmuş bir kırlangıçtır da.

Toprağın özümlediği uzak ışınlar arasında milyarlarca saydam doğayı biçimlendiren ışığın, o değişmez altın evrenin köpüklendiği görülür; yani her şeydeki bütün çıplaklığa rağmen herhangi gücün yerini bulmasında garip bir örtülü oluş vardır. Gök, belirsiz incelikte eğriler çizerek dört bir yana çarpar, nüfuz eder, donuklaşır; olağanüstü aydınlık bahçede ak ötesi bir ışık kımıltısının titreşimi seçilir yalnızca.

Gökyüzü iyice aralanıyor artık, güz güneşinin sarı ışıkları dolduruyor yeri, bayırlara yayılmış, kıvrımlarla keşişen meyve bahçelerini ve canım kır evini.

İnsanlar iniyor bayırdan aşıağı, hoş devinimli yaprak denizinin saldığı, göz kamaştırıcı, kırmızı buharla şekillenmiş, çalkanan, gerileyen, çınlayan mavilikte, tanımsız doluluk hâlinde halka halka renk alevleriyle, son defa dirilmiş yeşil düzlükten usulca geçiyor sandıklar, merdivenler, arabalar ve sağırlar. -Hasat.-

İşte birkaç çocuk yürüyor elmaların arasında, yamaç boyunca kuzeyde. Orda meyve özleriyle yıkanmış bir avuç sevimli koyun, olup bitenin tuhaf dolaysızlığında geziniyor iterek birbirini.

Bir an devriliyor gıcırtılı, çengellerinden asılmış paslı kovalar. Allaşıyor yer. Pazen entarileriyle papatya öbeğini andıran birkaç kız çocuğı vızıldıyor, beşik gibi sallıyor onları ince dallar.

Bir yerlerinde yamacın melek iniyor sekiler ve ağaçlar boyunca. Sütle kanlanmış gibi ağarıyor ağaçların kara ve kahverengi gövdeleri. Değişikliğe uğruyor tüm görünüş ve yuvarlanıyor, devriliyor koyaklara körpe güneşler.

Sen derininde bu vadinin, mevsimlerin içinde, yöremde yaşıyorsun, evet, bu güz bahçesine tabiatı harika dişlerle parçalayan iki körpe güneşin taneciklerinden yayılmaktasın.

Billurlar, taşlar ve kökler, goncalar ve bütün yapraklar kendi yaşayışlarında senin çehreni yansıtırlar. Bak, gözlerimin önünde, tertemiz,

üzerine oturduğumuz otlar güneyin doruklarını aydınlatıyor ve orada yanı yöresi gökyüzlü kocaman bir tarlayı kendi saydam dokusuyla birleştiriyor.

Sen her şeyi okşuyorsun görünür bir görünmezlikteki kanatlarla.

Ve taşlı bir toprak yol bağıyor bütünlüğünü dünyanın, uzak gülümseyişinle.

Oy, sen hâlâ bekleyiş içindesin, sırtını dayamışsın salınımlı, evinin ardına ağa

büyülenmiş o şelaleye, kıyı yamaçlarını ışıkla dolduran.

Özleminle tutuşmuş bu zavallı yaratığa

sana açılıp sende yiten, salıveriyorsun şimdi ellerinden terler ile kristalleri, seni akışa, doğuların ufkuna dönüştüren diri sözcüğü.

Ve bir topluluk, neşeli ve görgülü, tat devşiriyor gölgende hep.

Sen simgesellikle örölüsün Ve belki de senin bakışındır, kanatlanmış bahçede sabah, bu sımsıcak umudu ekmiş olan. Bilemiyorum, sen öyle duru bir yarıdılışsın ki

anlaşılmaz oluşun korkutmuyor artık, yayılıyor, çoğalıyorsun

bu gövermiş umut saatlerinde kaynaklara doğru.

İçin dopdolu güneş ırasıyla, bir dost gibi kucaklayan sabahın.

Ve gövdende ve yüzünde korunmuşluğun dingin ışığı, apaçık, geceleri bile sönmeyen.

O yapayalnız çocuktun,

çevik adımlarla ulaştığı enginde acı gözyaşları dökən, eşsiz ve kederli, senin gibi: Belki de Benliği ezilerek mahvolmuş, kendi varoluşunun sorumluluğunu alamayacak derecede utangaç bir kız çocuğı, oynucağı yalnızca doğa olan. Sen ki görölmedik altın şafağsın şimdi, kapalı ölümsüz gülümseyiş, her mevsim anlam değiştiren açıyorsun eski ama hep yeni çiçeklenen bir dünyada ve yükseliyorsun. Ah, alının ateşi döllüyor şu manzarayı, şu uçsuz bucaksız denizi sözler ve acılarla dolu.

Değişiyor yapraklar, meyveler, otlar ve toprak, serin nefesi içinde yeni doğmuş bir müziğin. İçimdesin bütün güzelliğinle ve her çevremde ruhunu sergiliyorsun. Alnın -gülüşün senin ve ruhun- en uzak kesitlerine dek kucaklıyor mekânı.

@ mehmetnarli1 mhmtnrl

**“Dile sarılmak,
bencil, hasis,
açgözlü ve
münafık
eylemlerin
dünyayı
tanımlaması,
parsellemesi
karşısında bir geri
çekilmedir; daha
doğrusu izzetli bir
direnıştır.”**

MEHMET NARLI

Havasından mıdır suyundan mı bilinmez, Maraş hep güzel insanlar çıkarır içinden. Güzel ve yaralı insanlar! Cahit Zarifoğlu, Erdem Bayazıt, Rasim Özdenören... Ve tabii ki geleneği devam ettiren Mehmet Narlı.

Chul Han *Güzeli Kurtarmak*'ta “Yaralanma olmadan ne sanat ne şiir vardır.” der. “Acı ve yaralanma yoksa aynı, alışıldık olan devam eder.” Biz de alışılmışın dışına çıkan şair Mehmet Narlı'nın “ömürlük yara”sına dokunmak istedik bu ay. Kibre karşı tevazunun, isyana karşı duanın, hoyratlığa karşı nezaketin kapısını çaldık.

SÖYLEŞİ
SELMA MAŞLAK

“Dil” ŗiirinizden mülhem soruyorum Mehmet Bey: Niçin bütün yenilmişler dile sarılır? İncinmişler, kırılmışlar, susmuşlar, çirkinler, aldananlar, görülmeyenler... Nedendir kelimelerin en tenha yerlere konması? Çölde uyanmaya mı benzer bu gerçekten?

Dile sarılmak, bencil, hasis, aıgözlü ve münafık eylemlerin dünyayı tanımlaması, parsellemesi, dünyadakilere akıl hocalığı yapması karşısında bir geri çekilmedir; daha doğrusu izzetli bir direniştir. Bu direniş yenilgi ve yalnızlık olarak görülebilir ama dile sarılana, çölde uyuyana yani insan onurunu, adaleti, mazlumluğu kendi sükûnetinde, kendi derinliğinde duaya ve teslimiyete dönüştürene “yenilgi yenilgi büyüyen bir zafer vardır”. O yengi, bütün susmuşların, dile kapananların, kırılmışların, incinmişlerin, maruz kalmışların bir ömür içinde oluşmasını bekledikleri cümledir ve bunu mutlaka söyleyeceklerdir.

İnsan doğduğunda mesafeyi ilk annesinden uzak kalarak tadar. Ve bu mesafeler büyüdükçe katlanarak çoğalır. şiirlerinizde mesafeye meydan okuma, hep “bir olma” isteği var. Dügme ile ilik, çivi ile eki arasındaki mesafe bile çekilmez geliyor size. Mesela şöyle bir mısranız var: “sen bana sen diyorsun ben de bana sen diyorum”. “Açık yara”yla imlediğiniz mesafenin ve bu bir olma özleminin metafizik bir boyutu olabilir mi?

Evet, mesafe açık yaradır; bir ömür devam eder; mesafe kapandığında yara da kapanır. İnsan bütünlükten, mesafesizlikten koptuğu için yani dünyada olduğu için ömürlük yarasına da kavuşmuş oldu. O hâlde dünya asıl yurdun sılasıdır; anne, çocuğun; çivi, ekicin; ilik, düğmenin; ölüm, hayatın; sevilen, sevenin; adalet, haksızlığın; güzel, çirkinin; tevekkül, isyanın; kısaca iyilik, kötülüğün sılasıdır. Dünyada bu mesafeleri katlanabilir kılanlar, sılaya yakın dururlar; mesafeleri büyütenler ise sılalarını unuturlar. Adaletin yani hakkın aslı, mesafenin ortadan kalkmasıdır.

şiir bir incinme size göre. Tanrı’ya niyaz edilen bir incinmişlik bu! Mesela “sana havalemdir şu kanı kurumuş dünya” diyorsunuz ya da “usta ve yenik olmantansa /acemi bırak tanrım”. şiirinizi tek kelimeyle ifade etmem gerekirse duadır derim, efil efil yelin, isil isil yağmurun sahibine edilen mırıl mırıl bir dua... Katılır mısınız?

Evet, şiir bir dua değilse nedir? şiir elbette bilincin ürettiği bir imajın dilde yuva kurması daha doğrusu dile biçimlenmesidir. Öyleyse bilincin sağlığı, açıklığı veya hastalığı ve karanlığı şiire de sirayet edecektir. Sağlıklı ve açık olanın meyli, arzusu, aşkı bütünlüğe doğrudur; hastalık ve karanlık ya kendini söyleyecek ya da isyan edecektir. Öyleyse şiir dua da olabilir ayartma da olabilir. Ama her iki durumda da örtüktür. Yazının örtünmesi duanın gizliliğini de

içerir ayartmanın gizliliğini de. Hatta her ikisini de kapsayabilir. Ama her durumda şiiri söyleyen kişi dilin acı suyunu içer. Bu onun kaderidir. Bazen dile mahkûm olduğu için içer bazen şiir muhataplarına kıyamadığı için içer. Ayartma, insanı unuttuşun başladığı yerdir. Dünyaya gelmek bir incinme ise şiir de öyledir ama incinenin duası makbuldür derler.

şiirlerinizde Tanrı’dan sonra dikkat çeken ikinci varlık belki de anne. “Senden öğrendiğim en büyük aşk / en çok annelerin tanrırırı anladığıdır.” Bu dizelerdeki anneden ya da annenizden biraz bahseder misiniz?

Anne, yaratmanın ve sınırsız merhametin insanda nasıl görüldüğünün delilidir. Dünyalık varlığın ilk ve son yuvasıdır. Bana öyle geliyor ki insanoğlunun adaleti, iyiliği, fedakârlığı

idrak etmesinde annenin kurucu bir etkisi vardır. Annenin sütünden, sesinden, davranışından sızan her şey insanoğlunun akli ve zihnî yapısını belirleyen bir gene dönüşür. Anne imgesi aynı zamanda insanın yalnızlıkla, yorgunlukla, kimsesizlikle, kırılmışlıkla, aidiyetsizlikle, yardıma muhtaçlıkla savrulmasını, içine kapanmasını engelleyebilecek bütün varlıkların, oluşların, yönelişlerin imgesi olan "yurt"tur.

Umberto Eco "Yazar esinine kapılarak yazdığını söylüyorsa yalan söyler." der ve Lamartine'den örnek verir. Lamartine meşhur bir şiiri için onun fırtınalı bir gecede, bir ormanda bir çırpıda doğduğunu yazar. Ancak öldüğü zaman şiirin üstünde düzeltmeler ve değişiklikler olan müsveddesini bulurlar. Böylece o şiirin tüm Fransız yazınının belki de en çok üstünde çalışılmış şiiri olduğu

ortaya çıkar. Esin ve çalışmak konusunda şair Mehmet Narlı, Eco'ya hak verir mi? Siz şiirlerinizi nasıl yazıyorsunuz?

Hak veririm vermesine de. Bir sanatçının birinden diğerini yok saymasının mümkün olmadığı bir tartışma. Her ikisi dense de ilham veya çalışma dense de kapsayıcılık veya yeterlilik açısından bir sonuca ulaşmaz. Benim için ilham, yaşadığım, duyduğum, hayal ettiğim, inandığım, rüyasını gördüğüm her şeydir desem doğru olur. Dilin ve dilin taşıyıp getirdiği umut, acı, hayal, korku, iyilik, kötülük yani bütün insan yükü. Şu içinde bulunduğum ana kadar gözümün değdiği, kulağımın duyduğu bütün metinler, işaretler, ayetler, bu topraklardan çıkan veya başka yerden gelen bütün metinler şiirime kaynak/ilham olurlar. Bir kere bütün metinler dilin imkânları-

nın, ihtimaller alanının ne kadar geniş olduğunu bize gösterirler. Ama aynı zamanda her metnin kendi anlamını tanımlamak için bize ihtiyaç duyar. Biz de kendi anlamımızı yorumlamak için metinlere muhtacız. İlhamınızın olması, inançlarımızla, tarihimizle, dilimizle, insanımızla, hikâyemizle, şiirimizle, aşklarımızla ve bütün dünyayla bağımızın olması demektir.

Aradığınız anlam, biçim ne ise ona ulaştığınızı varsaysanız bile, bir tek mısra bir tek cümle sonsuz kere yazılma ihtimalini içinde taşır. Bu sonsuz kere ihtimalin içinde yazmanın zorluğu ortada değil mi? Okurken, durmadan onu buna, bunu ona bölersiniz; yazarken ona buna, buna ona bölünenin kendiniz olduğunu fark edersiniz. Yazdıkça çok genel, belirsiz bir umut kuşatır ruhunuzu; yazmadıkça aynı şekilde bir boşluk hissedersiniz. Kaderiniz, dilin büyük hafızası içinde bir koza örmeye çalışmaktır. Her şiirle kozanın içinde bir kelebek olma umudunu; kendi bilincinize ve insanların zihnine bir yurt kurma umudunu taşırsınız. Acı ve kahır içinde, umut ve aşk içinde, suç ve af içinde, karanlık ve aydınlık içinde emin bir yol bulma çabası içinde "ilham kapılarak yazmak" mümkün müdür?

Biraz da akademisyen Mehmet Narlı'yı dinlemek isterim. Mekânın zamanlaşarak ruhumuza üflediği bir devamlılık var. Bugün görüntü çağıyla birlikte maalesef bu ruhu hissetmekte zorlanıyoruz. Bunda her şehrin yekdiğerini andırmasının, sıkıcı ve

“

usta ve yenik olmaktansa
acemi bırak tanrım
yüzüm olsun
hiç olmazsa

sıradan müşterek bir zevkin ürünleri gibi durmalarının payı büyük! Mekândaki bu değişimin şiire ya da öyküye yansımalarından bahseder misiniz?

Bütün anlamlar dilin hafızasına, dilin hafızası zamana, zaman ise mekâna sinmiştir. Mesela Yahya Kemal ve Tanpınar mekâna sinen bu hafızanın izlerini sürüyorlardı. Bu iki şairin mekâna bağlı muhayyilesini nostaljik bir içe çekiliş olarak görenler çok yanıldılar. Tam tersi onların şiirleri bir taraftan mekânlara sinmiş hafızayla kimliğimizin kodlarını, bir taraftan da yaşadığımız ve yaşayacağımız kayıpları işaret ediyorlardı. Tanpınar, “Biz mukavemet fikrini kaybettik.” derken, hayatiyetlerimizdeki kopukluktan, kimliksizlikten söz ediyordu. Sanıyorum “mukavemetsizlik” şu anda dergilerde, kitaplarda okuduğumuz birçok şiirin/şairin muhayyilesinde de var. Şair de sanki kendi şiiri içinde, dilin ve imgenin pek kıymetsiz bir “misafiri” gibi duruyor. Belki bu yüzden mekânın zamanlaşarak ruhumuza üflediği “devamlılık”, bu şiirlerde görülmüyor. Acaba şairler, bugün şehre sadece eski mimari ve manzarlara şeklinde bir kimlik kazandırma uğraşında olan küresel sömürünün, turistik kültürel manipölasyonuna karşı bir kaygı duyuyorlar mı? “Kocamustafapaşa”nın dışında kalan, “Bursa’da zaman”ı duyamayan, “evler”imize girmeyen birçok şair ve şiir örnekleyebilirim. İnkırazın “aşıyan”ına kilitlenen Fikret de değiller, sanki “şiir-ev”lerin penceresiz monatları gibi yaşıyorlar. Bu “şiir-ev”lerin

çarpan, sürükleyen, bazen ukala bazen derviş; bazen bilge bazen militan; bazen sinik bazen atılgan; bazen Katolik bazen kösnül ama her zaman postmodern imgeleri, şiire ve şaire bir yurt tutmuyor. Oysa orijinalin ve sonsuz yenilenenin ne olduğu mekânların hafızasında durmaktadır. Ve şükür ki bunu idrak eden şairlerimiz, şiirlerimiz var.

“Benim öykümü kim yazacak?” başlıklı nüktedan yazınızı büyük bir keyifle okudum. Orada sizi anlatan çocukluğunuzu, soyunuzu, içinden geçtiğiniz eğitimleri bir öykü içinde görme arzunuzu dile getiriyorsunuz. Ben bu arzuda biraz da yerlisi olduğunuz şehri Maraş’ı hafızaya aldırma istediği sezdim ve kendi kendime Mehmet Narlı acaba hiç Uzun Çarşı’nın Uluları’na özenmiş midir ya da Ahmet Hamdi’yi şehir şehir dolaştıran maarif müdürüne teessüf etmiş midir diye sormadan edemedim. Bu konuya bir açıklık getirsek mi?

O yazı (öykü mü demeliyim) kuramsal kaygıyla yazılmıştı aslında. Gerçekliğin, kurmacanın, yazarın, anlatıcının konumlarını tartışmaya çalışıyordu. Postmodern bir kurgu olarak da anlaşıldı yazı. Dipten dibe bir kişi olarak Mehmet Narlı’yı anlatan bir öykü olsun arayışı var mıydı? Sanmıyorum. *Uzun Çarşının Uluları’nı* bir kitabımda çalıştım. Onlara özenmedim ama onların hayat içindeki varlıklarının ibret ve hikmet çerçevesinde devam etmesinin gerekli olduğuna inananlardanım.

Türk edebiyatı açısından baktığımızda klasik metinlerimizin tarih kaygısı çevresinde ilerlediğini görüyoruz. Cumhuriyetin ilanıyla birlikte “öncekinin eleştirisi” veya millî zafer merkezinde romanlar yazılmıştır, demokrasinin yaşandığı yıllarda da romancılarımız Türkiye’nin siyasi yol haritasını çizmeye çalışmışlardır. Edebiyatın “tarihsiz yapamazlığı” bağlamında şunu sormak istiyorum. Modern edebiyatımızda edebiyat-tarih ilişkisi, bir şey anlatma veya önerme kaygısı üzerinden ilerliyorken bu ilişki postmodern edebiyat ile birlikte nasıl bir şekil almıştır?

On dokuzuncu yüzyıl boyunca ve yirminci yüzyılın yarısına kadar roman, akılcı ve aydınlatmacı felsefelerin oluşturduğu bir “bilinçlilik” düzlemi üzerinde yürür. İdeolojik, dinsel veya mistik sapakların kesiştiği kavşak; tarihsel, olgusal ve

deneysel bilginin kurduğu “bilinç” kavşağıdır. Tarih ve roman bağlamında da anlatıcıların ve kişilerin bakış açıları, bunların olaylar ve ilişkiler ağı içindeki tavırları, diyalektik, epistemolojik ve ideolojik bir arka plana ve ortama sıkı sıkıya bağlıdır. Romanlardaki her türlü olay hatta kurgu, bilinç düzleminde var olan bir nedensellik bağı ile bağlıdır. Postmodern süreçte bilinç düzleminde eleştirileri, önermeleri, tercihleri olmayan ya da bu önerme ve tercihleri hem taşıyan hem de onları geçersiz kılan romanlar/anlatılar çoğaldı. Bu romanlarda olgusal, gizemli, mistik ve simülatik bütün bilgiler; yaşanan zaman, tarih, mitoloji ve hayal iç içe girer. Âdeta romanların kurgularını, bütün zaman ve mekânlarda dolanan, yörüngesinden fırlamış gizemli bir zihin kurmaktadır.

Edebiyat ve delilik üzerine bir çalışmanız var. Bu çalışmanızda halk hikâyelerinde-

ki mecnun tipli delilerden, Cumhuriyet Dönemi’yle birlikte edebiyatımıza giren psikiyatrik delilere kadar kapsamlı bir çerçeveye çiziyorsunuz. Konuyu farklı bir mecraya taşısam ve modern romanın bir deliyle başladığına vurgu yaparak Garaudy’nin “ermiş şövalye” dediği Don Quijete’u sorsam neler söylersiniz?

Evet, öyle der Garaudy ama Esquirol de toplumsal yapıdaki değişmelerle hastalıklar arasındaki nedensellik ilişkisinin yansımalarını sanat eserlerinde araştırırken “Don Quijete’u Avrupa’da Haçlı Seferleri’nden sonra yaygınlaşan monomaniye bir örnek” olarak gösterir. Çünkü Serol Teber’e göre toplumsal değişimlerdeki altüst oluşlar, yabancılaşmalar, yalıtılmalar hastalığı beslemiştir. Netice *Don Quijete* da *Hamlet* kadar, Avrupa’da delilik ve edebiyat bağlamında yoğun bir biçimde ilgi görmüştür. Sadece eleştir-

menler, sosyal bilimciler değil birçok psikiyatri uzmanı da bu iki eserle ilgilenmiştir. Fakat huysuzluğu, melankolisi, saplantısı, halüsinasyon veya yanılsama arasında tanımlanmaya çalışılan Don Quijete’u, Cervantes’in, mihverini kaybeden insanlık ironisi olarak da okumak mümkündür. Bu durumda Don Quijete, geleneğimizdeki “mecaniül ükela” ile de ilişkilendirilebilir. Son olarak şunu söylemek isterim: Psikiyatrinin, tanılarının anlamını ve çerçevesini çizmek için kurmaca metinlere yönelmiş olması oldukça önemli. Bu yönüyle, on sekizinci ve on dokuzuncu yüzyıllar boyunca edebiyatın bireyi ve toplumsal yapıyı anlatma iddiasının yaygın bir kabul görmesi etkilidir diye düşünüyorum.

Son olarak şu kelimelerin bir renge tekabül ettiğini farz edelim, gönlünüzden hangi kelimeye hangi renk düşer?

İlginç bir soru, yönlendirme ama aklıma doğanı söyleyeyim.

Yara: Kahverengi.

Mesafe: Ateş rengi.

Can: Beyaz.

Susmak: Kurşuni.

Mağara: Kara.

Dil: Mor.

Dağ: Derin mavi.

Anne: Beyaz.

Maraş: Mavi.

**ama bil isterim bil ve bağışla
kendimi nereye koysam orası dolu
her ne gördümse içinde silme göz
bulutsu bulutsu sonsuz şey
adını bildiğim tek nesne yok**

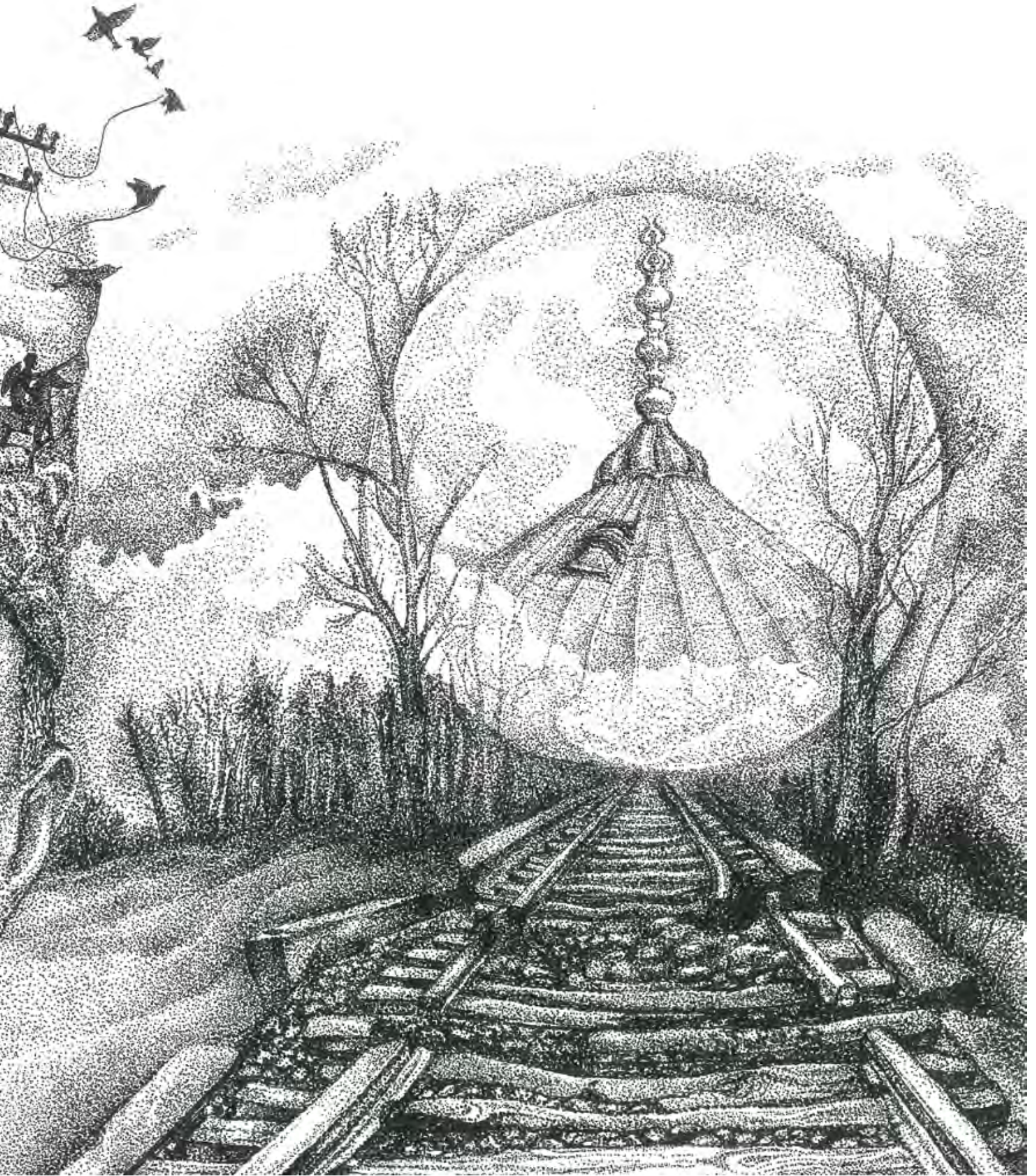
İŖTE O SAHNE!

Derleyen: **Sema Yani**

“Ey İnsanlar! Malumunuz olsun ki yiğit ve kahraman askerlerim; bütün İslam’ın sırtını dayadığı yer, manevi gücün desteğı, Hilafet ’in göz bebeğı olan Medine’yi son kurşununa, son damla kanına, son nefesine kadar muhafazaya ve müdafaaya memurdur. Buna Müslümanca, askerce azmetmiştir. Bu asker, Medine’nin enkazı ve nihayet Ravza-i Mutaahhara’nın yeşil türbesi altında, kan ve ateşten dokunmuş bir kefenle gömülmedike, Medine-i Münevvere kalesinin burçlarından ve nihayet Mescid-i Saadet minareleriyle yeşil kubbesinden al sancağı alınmayacaktır! Allah Teâlâ bizimle beraberdir! Şefaatçimiz O’nun resÓUlü, Peygamber Efendimizdir. Ey bütün tarihi eşsiz kahramanlar, şan ve şerefle dolu Osmanlı ordusunun yiğit zabitleri! Ey her cenkte cihanı tir tir titretmiş, asla kimseye boyun eğmeyerek daima namus ve din borcunu kanıyla ödemiş yiğit Mehmetiklerim, kardeşlerim, evlatlarım! Gelin hep beraber Allah’ın ve işte huzurunda huşu ve aşk içinde gözyaşları döktüğümüz Peygamber’in karşısında, aynı yemini tekrar edelim ve diyelim ki; Ya Resûlallah, biz seni bırakmayız!”

Ömer Fahreddin Türkkan*

* (1868-1948) Türk asker ve diplomat. "Medine Müdafii", "Türk Kaplanı", "Çöl Kaplanı", lakaplarıyla anılır. Özellikle I. Dünya Savaşı sırasında çıkan Şerif Hüseyin İsyanı'na karşı Medine'de, kısıtlı imkânlarla ve zor şartlara rağmen yönettiği, 2 yıl 7 ay süren Medine Müdafaası ile tanınmaktadır. Yukarıdaki konuşma sahnesi, Medine Müdafaası sırasında askerlerine yaptığı konuşmadan alınmıştır.

ÖMRÜN SEV DEDİĞİ

KUDRET AYŞE YILMAZ

İçinin karanlığını bir dağ kenarına bırak ve sırtında kat kat yosun bağlamış yaş taşları yuvarla aşağı. Yükünün sesini dinle. Nefeslen henüz yeni doğmuşsun gibi. Zaman varken gel ölçelim ne kadarın sevgi ne kadarın öfke ve ne kadarın özlem! Günler, ucu yanık bir ince tüy olup uçarak uzaklaşıırken heybeni yokla. Tokluk evvela ruhta olmalı. Ziyana uğramayan hayallerinin güzelliğidir alnında derinleşip duran çizgiler. Gönül telini titreten bir nağmeyi hatırla. Haydi, yalın ayak, güneş yanığı beniz, taze kekik kokan minik avuçlarıyla çocukluğuna koşarak ulaş! O çocuğu kendinden tanıyorsun. Rüyalarını, korkularını, umduklarını, imrendiklerini, ak köpük gibi yükselen heyecanlarını en iyi sen biliyorsun. Tut elinden ağlıyorsa, de ki: “Sevgiyi iyi öğren çocuk. Çaresizliğin pas tutmuş iri çivilerini sök mazinden. Çalışırsan her şey mümkün. Kendini başkalarının acımasızlığına teslim etme. Sev. Korkma. Sevmek türküsü ağzındaki kocaman lokman gibi doyuracak seni. Sevmeyenleri zamanın vicdanına terk et. Büyüdüğünde sana kalan sadece mutlu anıların olacak.”

Sevgi pamuk renkli bir kartal, kanatları katar katar... Uçmaya başladığında o kanatlardan biri toprağa hayat üfler, diğeri göğedeğer zarif bir gelin mendili gibi ve karışır bulutlara. Sevgi, insanın yaşı ne olursa olsun vefasızlığın taş duvarlarına çarpıp dönen sesi. Hayalle yüklenmiş bir kucak yaprak, başından aşağı savur, kokusunu duy. Ah sonbahara benziyor en çok, bir kış görmeden çiçeklenmeyecek vadisi!

Birinci sır: Sevenlerin ve sevmeyenlerin olacak. Sen hep aynı kal: Dosdoğru. Sözüün tesiri nefesten kuvvetlidir. Nefesin kesildiği yerde, nefesin sahibi ancak sözü ile yaşamayı sürdürür. Sevgi ile güçlensin iklimin ve taze çekilmiş kahven suyun içinde dalgalanarak kaynarken düşünmeyi reddet. Sadece kahveni iç zaman zaman, telveyi tefekküre bulama hiç. İşte çini fincan içinde bitti hikâyeye. Mis kokularla içinde ferahlarırken ferasetin, ömrün yelkenine umut rüzgârı doldurup yol al. Nice beyhudeye açılmış dert gemisi bilirim vardığı hep aynı liman: Sevgi.

İkinci sır: Sevenler de bazen sevmeyecekler. Herkes kendi harcını karmış çoktan, örülmüş duvarlar. Güneşin altın renkli sırmalarına yer aç bahtında. Karanlığın gövdesini bir mumun titreyip duran ateşi yaralıyor. Kar taneciklerinin savrulurarak yükselip yorğun bir hastanın dudaklarından sıyrılmış nefes gibi hâlsizce yere serilişini seyret. Tomurcuğa çiçek ol, emrinin geldiği demi bekle. Göç mevsimini, fersah fersah sürecektir seferlerinin sıhhatle tamam olacağı mevsime denk getir. Bin uyusan bin yenilenip uyan. Gecenin ardı gündüz, sonun ardı ilk ve her yaşın iliklerine işleyen umuttur hiç yaşanmayan.

Üçüncü sır: Sevsinler ya da sevmesinler, sen sev. Hatırın muhakkak bir yerlerde maharetle korunacak. Bir fincan kahvenin hatırı kırk yılsa kırk yol olmalı gönülden gönüle ulaşan. Yeğâne derdin, bülbülün dikenlerle yarılan minik kalbindeki sevgiye dair istikrarlı sadakat olsun. Sen sevmeye layık renge, ahenge ulaş. Bülbülün feriyadı, arşı yara yara yola düştü. Gülün

boyunu yere düştü. Sevgi düşmedi bir tek, onun yeri hep en yüksek.

Dördüncü sır: Sevseler de sevmeseler de önce öğren ki sessizlik insanı çoğaltır. Güvercinler ve serçeler birer su damlası gibi göğün karanlığına karışırken her yerde gör sevgiyi. Hep taze bir şükürle bak pencereden, dünden daha akıllı yarından daha tecrübesiz zihnine sadakat ve şefkatle yaklaş. Büyük bir bilmecede küçük bir soru işareti olduğunu öğrenip doğru yerde durma görevine itimat et. Sevmeye kendinden başla, ellerini ve gözlerini sev bilhassa. Elin erecek sevgiye, gözün görecektir sevgiyi. Bir de çay demlikte terlerken mırıldandığın duanı sev. Tahammülü sadece sevgi öğretecek ve düşünce yolunu aydınlatacak güç de sevginin içinde parlamak için sabırsız.

Son sır: Sevenler de sevmeyenler de gider, böyledir dünya hanı. Kâh dolar kâh boşalır. Kâh güldürür kâh ağlatır. Tuhaf, acıyla kavrulan da sevinçle hıncahınç dolan da aynı kalp. Derinleş, koyulsun demin, çardağın kenarında sakın bir hışırtıda es ver. Sesime ses ver! Bulutların içini boşaltışı gibi ağla gerekiyorsa. Bereketidir. Bacaların dumanları gibi karışsın göğedeğer iç yangınların. Deşeleme. Nefret en çok neşeyi öldürür. Ak fikrini hüzünden süzüp huzurla mayala. İnsan nereleri başarır şayet dilerse. Sevgidir kalacak olan amma hatırdadır. Bir gün anıların, sevgi muhasebesi kalem kırdırır. Bülbülün sevgisi fıtratının armağanıdır. Şirazeni sıkılaştır, ayağını taşa toprağa sağlam bas ve inan. Delik deşik kederlerin peşine düşmek yerine yamalı yanlarını toparlayıp düş yola. Sırların sana emanet, onları iyi sakla!

RÖNESANS'IN IŞIĞINI YAKAN KIVILCIM: FARABİ

KORAY ŞERBETÇİ

Müslüman mücahitler Ön Asya'nın kadim medeniyet merkezlerini kısa sürede fethetmeye başlayıp bu beldelere çil çil kubbeler serptiklerinde çağlar boyunca biriken felsefi tecrübe de İslam dünyasına girmişti. Hem pagan kültür ikliminin hem de Hristiyan düşünürlerin kalem oynattığı felsefi meselelerle artık Müslümanlar yüz yüze idi. Peki Müslümanlar felsefi birikimle karşılaşınca nasıl tepki verdiler? Bu soruyu yanıtlamadan önce Orta Doğu coğrafyasının tümüyle Müslüman hâkimiyetine girişine kadar olan felsefi hayata bakmak yararlı olacaktır.

Bu dönemde bölgenin önemli devletlerinden Bizans İmparatorluğu'nun Hristiyanlığı devlet dini ilan etmesi ile birlikte bu okullar, imparator ve yakınlarını rahatsız etmeye başladı. Nitekim ünlü imparator Teodosius kilise ve devletin iktidarı paylaşabileceklerine karar verdikten sonra, tüm imparatorlukta düşünce okulları hedef hâline geldi. İskenderiye'deki Serapis Tapınağı'nın bilinçli bir şekilde galeyana getirilen bir grup tarafından yıkılması ve tüm bilim adamlarının kovulması bu politikanın en trajik örneğiydi. Zaten 431'de Efes'te toplanan konsül, daha çok felsefeyle ilgilenen Nesturileri aforoz etmişti. Bu olaydan yüzyıl önce de İskenderiye Kütüphanesi yine Bizans tarafından yakılmış ve bir düşünce ocağı daha söndürülmüştü.

Bu süreçte tüm Akdeniz havzasında açık kalan tek felsefe merkezi Atina Düşünce Okulu da 529 yılında bu yıkımdan nasibini aldı. İmparator Justinianus işe koyuldu, Atina Hür Düşünce Okulu'nu kapattı ve ünlü hocalarını sürgüne gönderdi. İşte tam bu noktada boğulmak üzere olan insanlığın ortak düşünce mirasına Müslümanlar el uzattı. Bu gelişmeler karşısında Yunan ve Helen topraklarında kalan felsefi kitapların geleceği yok olma felaketiyle karşı karşıyaydı. Kadim düşünce mirasının bu acıklı hâlini Müslümanlar tersine çevirdi.

Müslüman halifeler yok olma tehlikesiyle karşı karşıya kalan felsefi mirası korumak için Yunanistan, Anadolu, Kıbrıs, Suriye, Mezopotamya, Orta Asya, Mısır ve Hindistan'da ele geçirebildikleri bütün kitapları büyük bir gayretle toplamışlardır. Hristiyan dünyada, Antik Çağ'ın düşünce eserlerinin tasfiyesi bütün hızıyla sürerken Abbasi halifeleri tarafından görevlendirilmiş kişiler bu kitapları temin etmek için uzak ülkelere zahmetli yolculuklar yapmışlardır. Bununla da kalınmamış, âlimlerden oluşan heyetler yoğun bir tercüme faaliyetine başlamışlardır. Abbasi Halifesi Me'mun zamanında eğitim kurumu olarak Beytü'l-Hikme'nin açılmasıyla farklı ülkelerde ve dönemlerde yazılan tıp, felsefe, astronomi gibi bilim dallarına ait pek çok eser tercüme edilerek insanlığın bilimsel birikimi Arapça'ya aktarılmış ve Müslüman âlimler, zaman içerisinde bu birikimi daha ileri taşıyacak özgün çalışmalar yapmışlardır. Tüm bu tablo içinde

İslamiyet'in diriltici soluğunun eriştiği Türkistan coğrafyasından bu fikrî yükselişi zirveye taşıyacak bir isim ortaya çıkmıştı: Ebu Nasr Muhammed b. Tarhan b. Uzluğ el-Farabi et-Türki.

Bir Âlim Yetiştiriyor

Takvimler 871 yılını gösterirken İslam medeniyetinin doğu ucunda Türkistan'ın Farab şehri yakınlarındaki Vesiç'te bir çocuk dünyaya geldi. Bu çocuk ileride İslam medeniyeti felsefesinin ikinci öğretmeni, Batılıların ise al-Farabius ya da Avennasar dediği büyük bir âlim olacaktı. Peki Farabi'nin hikmet yolculuğu nasıl başladı?

Eldeki verilere göre ailesi hakkında tek bildiğimiz babasının Vesiç Kalesi kumandanı olduğudur. Başkaca bir bilgi yoktur. Farabi, Samaniler Devleti'nin hâkimiyetindeki kültür merkezi Farab'da ilk tahsilini aldı. İlk tahsil yıllarını Arapça yanında Farsça öğrenmeyle geçirmesinin yanı sıra fıkıh, hadis, tefsir eğitimi de gördü. Tahsilini başarıyla tamamlayan Farabi bir süre kadılık görevinde bulundu. Ama içindeki hikmet aşkı onu kadılıktan rahat ettirmedi. Kadılık görevinden de memleketinden de ayrılarak hayatı boyunca devam eden hikmetin peşinde bir seyahate başladı.

Farabi Aristoteles'i Keşfediyor

Farabi, hikmet yolculuğunda Buhara, Semerkant, Merv ve Belh gibi dönemin önemli ilim ve kültür merkezlerini ziyaret eder. Daha sonra onu kırk yaşında Bağdat'ta görürüz. İslam dünyasının siyaset ve kültür merkezi olan bu şehirde yirmi yıl yaşar. Tam

da bu yıllarda Eflatun, Aristo ve sonraki Yunan şairlerinin büyük bölümü kısmen Doğu Hristiyanlarınca Süryanice'ye çevrilmişti. Düşünceye ait ne varsa geniş ölçüde ve serbestçe tartışma iklimini soluyan İslam kenti Bağdat'ta VIII. yüzyıldan XI. yüzyıla kadar Yunan felsefesine olan ilgi zirveye ulaştı.

Bu iklimi soluyan Farabi de burada Hristiyan Nesturi âlimlerden mantık tahsil ederek Antik Yunan filozoflarını özellikle de Aristo'yu öğrenmişti. Özellikle Nesturi bir Hristiyan olan Ebu Bişr Metta b. Yunus'tan mantık okuması onun ufkunu bir hayli genişletti. Zira en karmaşık felsefi problemleri kolay bir üslupla ifade etme yöntemini bu hocadan öğrendi. Ama artık onun biricik tutkusu Aristoteles idi. Bundan sonra tüm çabası bu eski Yunan filozofunu anlamak olacaktı.

Artık onun bütün ömrü Aristoteles'in rehberliğinde hikmet peşinde durmadan, dinlenmeden okumak, düşünmek ve yazmakla geçecektir. Bu doğrultuda Farabi'nin felsefe ve mantık üzerine yazdıkları, onun Orta Çağ Müslüman felsefecileri arasında ayrı bir yere konulmasını sağlamıştır. Hatta büyük sosyal bilimci İbni Haldun'un ifadesiyle o, Aristoteles'i en iyi anlayan ve yorumlayan kişi sayıldığından Aristoteles'ten hemen sonra gelen "ikinci öğretmen" (Muallim-i Sani) unvanıyla bilinir olmuştur. Yirmi yıl kadar İslam dünyasının entelektüel ve kültürel merkezi Bağdat'ta oturan ve eserlerinin çoğunu burada kaleme alan filozof, şehirde meydana gelen siyasi karışıklıklar nedeniyle buradan ayrılmak zorunda kaldı. İstikameti önce Şam ardından da Halep olacaktı.

Şam Günleri

Farabi Bağdat'tan ayrıldığında ardından sadece bir şehri değil pek çok eser kaleme aldığı dolu dolu geçen yılları da bırakmıştı. Bağdat'tan ayrılışından sonra Halep'e geçmiş, üzerindeki sufi kıyafetiyle Hamdani Emiri Seyfüddöle'nin sarayında ağırlanmıştır. Ardından onunla birlikte Şam'a gitmiştir. Buradaki yıllarında Mısır'a kısa bir seyahat yaptıktan sonra Şam'a tekrar döndüğü söylenir. Şam günlerinde kendisi, yaşamının büyük bölümünde sarayın himayesinde çalışmalarını sürdürmüştür.

Arapçanın en ünlü şairlerinden Mütenebbi, onun yaşamının Şam ve Askalan arası seyahati sırasında haramlar eliyle son bulduğunu söylese de bununla ilgili tarihçiler yeterli bir kanıt bulamamışlardır. Bilinen o ki seksen yaşlarında Şam'da ölmüş ve cenazesine başta Şam emiri Emir Seyfüddöle ve pek çok ileri gelenin katıldığı ve kendisinin Babüssagır denilen semtin dışında toprağa verildiğidir.

Bir Âlimin Ruh Portresi

Peki Farabi nasıl bir kişilikti?

Türkistan coğrafyasının bir evladı olan Farabi dünyevi konfora yüz vermeyen birisiydi. Bütün zamanı okumak ve yazmakla geçiyordu. Hatta öyle ki Aristo fiziğini kırk defa, *De Anima* adlı eseri iyice anlamak için iki yüz defa okuduğu söylenir. Hayatı boyunca giyindiği Türk kıyafetinden vazgeçmemişti. Son yıllarında geçimini koruyucusu olan Emir Seyfüddöle sağladığından rahat bir çalışma ortamı bulmuştu. Zira Emir

tarafından Halep'te Farabî'ye bir ev tahsis edilmişti. Onun bu tutumunu İbni Hallegan şöyle tasvir ediyordu :

“Dünyevi şeylere öylesine düşkün olmayan bir insan daha yoktur. Yiyeceğini temin etmek ya da başını sokacak bir ev bulmak için en küçük bir teşebbüste bile bulunmazdı. Seyfûddeve ona ne kadar paraya ihtiyacı olduğunu sorduğu zaman günde dört dirhem yeterli geleceğini söyledi. Hükümdar ona ömür boyunca almak şartıyla bu parayı bağladı.”

Yine bir gün Emir'in huzurunda ilginç bir olay yaşanır. Emir önde gelen devlet büyüklerine, sadece kendi aralarında kullandıkları bir dille Farabî'ye bazı şeyler sorulacağını ve eğer cevap veremezse kendisini dışarı atmalarını emredeceğini söyler. Konuşulanları anlayan Farabi aynı dille emire sabretmesini, işin sonunun önemli olduğunu söyler. Seyfûddeve hayretle, “Sen bu dili biliyor musun?” deyince filozof, “Ben yetmişden fazla dil bilirim.” karşılığını verir. Ardından o mecliste bulunan âlimler çeşitli konularda onunla tartışmaya girer. Farabi hepsine baskın çıkınca susup onu dinlemeye sonra da defterlerini çıkarıp not almaya başlamaktan başka bir çare göremezler.

Elbette bu deha çapındaki ismin hünerleri sadece felsefi meseleleri çözmek değildi. Diğer uzmanlık alanı da müzikti. Emir'in huzurundaki toplantılardan birinde musiki topluluğunun çaldığı parçaları beğenmeyen Farabi onların yaptıkları hatalara dikkat çekti. Ardından kabiliyetiyle herkese muazzam bir ders verdi. Yanında taşıdığı tablayı açtı ve neşeli bir parça çaldı. Bir anda herkes neşelenmeye ve gülmeye başladı. Ardından enstrümanını bir başka şekilde akort ederek hüznü bir parça çaldı. Bu kez herkes ağlamaya başladı.

Ama henüz yapacakları bitmemişti. Üçüncü olarak yeni bir akort yaparak başka bir parça çaldı. Bu kez de nöbetçilere varıncaya kadar herkes uykuya daldı. Sonra Farabi enstrümanını topladı ve saraydan çıkıp gitti.

Farabi İnsanlığa Ne Bıraktı?

Felsefe tarihinde Meşşai (Gezimci) felsefesinin en önde gelen ismi olan Farabi'nin yüzü aşkın eseri olduğu söylense de bugün elimizde otuz dokuz eseri kaldı. Bunlardan çoğu Aristoteles yorumlarıdır. Özellikle kaleme aldığı *İhsâu'l-Ulûm* (Bilimler Ansiklopedisi) adlı eseri zamanının dil, mantık, matematik, fizik, kimya, iktisat ve siyaset ilimlerinin özetidir.

Farabi, felsefesini Aristoteles'in, Allah'ın varlığına delil olarak aldığı düşünceden hareket ederek yapıyordu. Ona göre bir sebepler zincirinin var olması bir ilk sebebin varlığını gösterirdi. Bir hareketler serisi ilk hareketi veren bir kuvveti gerektirirdi. Çokluk, birliğin deliliydi. Felsefenin hiçbir zaman ulaşılabilen en büyük hedefi, ilk sebebi yani Vacibü'l-Vücud'u bulmaktı. Bu bilgiye yaklaşabilmenin ilk yolu ruh saflığıydı.

Farabi'ye göre felsefe, varlık olarak varlığın bilgisiydi. Ona göre bütün kâinatı önümüze seren ve her şeyi kuşatan kapsayıcı bir ilim olan felsefeyle varlığın ilk prensibi ve en son gayesi bulunabilirdi. Farabi mantığa sarsılmaz bir güvenle bağlıydı. Öyle ki mantık ilkelerinden hareket ederek metafiziğin en karmaşık meselelerini gündeme getirir ve bunları çözümlenmeye çalışırdı. Batı'da Kant'la birlikte önem kazanan önermeler Farabi tarafından yüzyıllar önce ortaya konulmuştu. Bıraktığı eserlerinden *El-Medinetü'l-Fazıla* (İdeal Şehir) siyaset felsefesi bakımından güçlü bir eserdı. Farabi bu eserine tabiat

kanununun tasviriyle başlar ve insan toplumunun bu orman kanunundan nasıl kurtulduğunu sorgular.

Felsefe tarihinde bu, daha sonraki dönemde epeyce tartışılmıştı. Bazılarına göre toplum, bireyler arasındaki bir anlaşma neticesinde başlamıştı. J. J. Rousseau bunun başlıca savunucusuydu. Diğer bir görüş ise toplumun kuvvetlerinin zayıfa egemen olmasıyla başladığını ileri sürüyordu. Nietzsche'nin görüşünde olan bu grup, devletlerin de birbirine rakip organizmalar durumunda olduğunu ileri sürüyordu. Bu düşüncede olanlara göre hak kuvvetlidir.

Farabi ise bu fikre karşı çıkmıştı. Bu eserinde vardığı sonuca göre insanlar hırs, kavga ve kıskançlık değil akıl, fedakârlık ve sevgi üzerine kurulmuş bir toplum kurarak gerçeğe varabileceklerdi. Bu, toplumsal dinî inanç üzerine kurulmuş bir hükümdarlıkla mümkün olabilecekti. Farabi'nin ahlak felsefesinin temelini ise eğitim ve iyi davranışlar, son hedefini ise mutluluk oluşturmaktadır. Ona göre mutluluk öyle bir değerdir ki hiçbir şeye araç olmayıp doğrudan doğruya amaçtır. Çünkü insan mutluluğu elde ettikten sonra her türlü tatmini onda bulup başka hiçbir şeye ihtiyaç duymaz.

Onun kurmuş olduğu felsefi doktrin gerek öğrencileri ve eserleri, gerekse onu eleştiren düşünürler kanalıyla kısa zamanda Maveraünnehir'den Endülü's'e kadar bütün İslam coğrafyasına yayıldı. Bununla da kalmadı elbette. Onun çalışmaları İslam âlimlerini etkilediği gibi Orta Çağ Latin yazarları üzerinde de büyük ölçüde etkili oldu. Dahası, Endülü's üzerinden Rönesans Avrupa'sının ışığını yakacak kıvılcımları da sağladı.

ÜÇ TAVSİYE MEHMET TAHİR İKİLER

BİR KİTAP

Annenin şefkatli sesiyle söylediği küçük bir masal veya bir ninni, bebeklerin sakinleşmesini ve uykuya dalmasını sağlayan en güzel yollardan biridir. Masalları annelerimizden miras olarak alırız ve sonra onları çocuklarımıza aktarırız. Geçmişten izler taşıyan masalların yumuşak ezgilerine eşlik eden ısıltılı sözler, her zaman aynı yumuşaklıkta olmasa da anne okulunun en önemli müfredatı olmalıdır. Birçok araştırma, bebeklerin 6-9 aydan itibaren sözcükleri anlamaya, kavramları anlamlandırmaya başladığını gösterir. Dünyaya gelmeden âşık olduğumuz anne sesi, medeniyet kavramını yüreklerimize kazıyan çok güçlü bir kalemidir. Son olarak annelerden ricamız, çocuklarına her gün masal okumaları.

BİR FİLM

2018 yılında vizyona giren Hint filmi *Hıçkırık*, bilindik dans sahnelerinin olmadığı renkli bir o kadar da pozitif Bollywood filmi. Filmin ana karakteri Naina Mathur'un can yakacak derecede tikanıklık ve kekemelik sorunu yaşadığı Tourette sendromu diye bir hastalığı vardır. Öğretmen olma hayalini gerçekleştirme çabaları, hastalığı yüzünden engel gibi gözüke de hayali için büyük bir mücadele verir. Sonunda bir okulda öğretmen olarak iş bulur. Empati kurmak üzerine örnek gösterilebilecek, izleyicisini sık sık duygusallaştıran ve Hint sinemasının olmazsa olmazı olan renkli dans sahnelerinden uzak olması filmi izlenir hâle getirmiştir.

BİR SANATÇI

Sanat dünyasının çalkantılı ortamında dinginliğiyle yüreklerimize su serpen Necip Karakaya kardeşimizin sanata olan aşkı, babası Klasik Türk Müziği ve Tasavvuf Müziği sanatçısı merhum İsmail Karakaya'nın sohbet meclislerinde yeşermiş, burada dinî ve millî konularda önemli bir birikime sahip olmuştur. Divan şiiri, *Mesnevi* ve yazmış olduğu şiirlere yapmış olduğu bestelerle tanıdığım Necip Karakaya kardeşimi "Payitaht Abdülhamid" dizisinde oyuncu olarak gördüğümde şaşırmıştım. Bir tiyatro sanatçısı olarak Necip kardeşimin oyunculuk yeteneği musikiye olan aşkına nazire yaparcasına öne çıkmayı hak ediyor.

BAŞKA TÜRLÜSÜ OLMAYAN

Hacer noğman

“Çocukluğuna geri dön, gel, öksür. Çocukluğuna geri dön. Gel. Öksür.” Orhan’ın her gün o fotoğrafa karşı söylediği.

sekiz kırkın sabahı

Radyosu omuzunda. Kulağı radyoya dayalı. Orhan yürüyor, büfenin önünde dikiliyor, cebini karıştırıp birkaç bozukluk çıkarıyor, gazetesini alıp uzaklaşıyor. Uzağa, yani evine gidiyor. Orta sehpayı önüne alıyor. Gazetenin sayfalarını bir bir çeviriyor. Bir. İki. Üç. Dört. Beş... Sürmanşet ve manşetlerde işine yarayacak bir harf var mı diye göz gezdiriyor. Var. İlk sayfaya dönüyor, işine yarayacak harfleri makasla kesip alıyor. Tasnif ediyor. Sayfalarda aradığı sayı varsa onları da kesip alıyor. Onları da tasnif. Gazete kenarda. Harfler ve sayılar masada. Televizyonu açıyor. Ekran-da gördüğü malum harf ve sayıları çekip alamayışına öfkeleniyor. Sanki bilmiyorum, ekrandaki harfleri, sayıları alamayacağımı, diye söyle-nip kapatıyor televizyonu. Gazete ve afişlerle yetinmesi gerektiğini düşün-üyor, onlarla yetinmesi gerektiğini biliyor da.

Her şeye sebep olan o gün hatırına geliyor. Sebepten doğru mu, diye düşünüyor. Düşünüyor.

kuşluk ertesi

Cebindekileri yoklayıp evden çıkıyor. Radyosu her zamanki gibi. Omuzunda. O türkü çalıyor. Kimsenin ne olduğunu bilmediği, işitmediği o türkü. Geçen zamanı bir elbise gibi giyen yolda ilerliyor, zamanın üstüne bastığının farkında olmadan. Reklam panolarını hızlıca geçiyor, gözlerini kaçırıyor panolardan. Diğer eli cebinde. Küçük hapların varlığıyla huzur bulduğunu hissediyor. Bastığı yerler daha sağlam. Bir ecza deposunda son buluyor yolu. Son tüketim tarihi geçmiş ilaçlar için ayrılan bölüme giriyor. Her zamanki gibi. Her zaman girdiği yerden. Etrafı kolaçan edip ilaçları karıştırıyor. İlaçları buluyor. Sesler geliyor uzaktan. Aceleyle ceplerine dolduruyor ilaçları. Annesi sesleniyor ona, sanki onun sesini duyuyor: Utanmıyor musun oğlum? Yutkunuyor. Derin bir nefes çekip hızlı hızlı kafasını sağa sola sallıyor. Duyuyor muyum bu sesi gerçekten, diye yokluyor kendini. Tekrar yutkunuyor. Emin değil. Telaşla ayrılıyor depodan. Geldiği gibi. Acil çıkış kapısından.

radyoda çalan türkü

Aylardan Ekim, yıllardan seksen altı. Ayın son çarşambası. Kırmızı

gelinliğiyle bir döşek odada güneş gibi parlıyor. Pencerenin önünde duran radyodan alçak ses yükseliyor, odanın döşemelerine sızıyor. Arada cızırtı. Orhan’ı kuru bir öksürük yerinden kaldırıyor. Annesinin gözlerine bakıyor. Okuyor gözlerini. Öksürüyor annesi. Telaş. İlaç kutusunu yokluyor. Öksürüyor annesi. Elleri titriyor Orhan’ın. Yok. Öksürüyor annesi. Yere düşürüyor kutuyu. Alayım derken düşürüyor. Daha kuru öksürüyor annesi. Telaş. Alıp bakıyor, çöp olmuşlar. Öksürüyor annesi. Tek tek yokluyor, tek bir hap bile kalmamış. Telaş. Yutkunma. Azalıyor öksürük. Daha da azalıyor. Kalmıyor azalmaya yetecek nefes. Kesiliyor. Türkü sürüyor.

gece

Sokaklar sakın. Sabah bakmaya cesaret edemediği reklam panolarına gidiyor. Etrafı kolaçan ediyor. Afişlerin önünde duruyor, eli belinde. Şöyle bir bakıyor panoyu boydan boya kaplayan afişlere. Göğsü sıkışıyor. Eli belinden göğsünün soluna gidiyor. Omuzunu sıvazlıyor, koluna iniyor. Bu harf ve sayıları halletmeliyim, düşüncesi onu harekete geçiriyor. Sol tarafını görmezden geliyor. Eve gidiyor. Cebindeki hapları, onlar için ayırdığı kutuya koyuyor. Portmantodan çakıyı alıp çıkıyor.

Radyosu omuzunda.

Reklam panolarının yanına dönüyor. İçinde zayıflayan bir acı, malum harfleri görmesiyle kendini hissettiriyor, hareketli bir Şey gibi vücudunu kaplıyor. Radyoyu kenara bırakıyor. Nadiren geçen araçlar dışında onu rahatsız eden bir Şey yok. Ayağını panonun kenarındaki çıkıntıya yerleştirip malum harfleri afişlerden bir bir kazıyor. Yorulduka duruyor. Radyosunu omuzuna alıyor. Dinlenince geri bırakıyor, kazımaya devam ediyor. Trk alıyor.

Kazıdığı harfleri alıp eve dönüyor. Radyosu omuzunda.

Afişlerden kazıdığı parçaları sehpa-ya bırakıp uyumaya alışıyor. O ses uyutmuyor onu. Tükenmek bilmiyor sözler. Birbirine engellenip zincir oluşturmuşlar, ucu da geceye düğümlenmiş. Depoda yankılanan ses, uyumadan kbus yaşatıyor Orhan'a. Bir sağa dönüyor bir sola. Orhan baş edemeyeceğini anlıyor. Bu sestten nasıl kurtulabilirim diyor. Bir yandan da sesin sahibi onu işitir mi diye korkarak sesli söylüyor bunları, içinden. Karanlıkta gözleri bir yere kitleniyor. O ses kanlı canlı bir kılığa girip dikiliyor karşısına. Öyle sanıyor. Yahut gerçekten görüyor. Görüyor muyum yoksa bunların tümü hayal mi, diyor kısık sesiyle. Yutkunuyor ki yutkunması yankılanıyor karanlıkta. O sesi tekrar işitiyor. Yankılanıyor. Yankılanıyor, yankılanıyor, yankılanıyor... Nasıl kurtulurum bu sestten, diyor tekrar. Tekrar tekrar tekrar o sesi odada görüyor. Utanmıyorum anne, diyor. Sesli. Görüntü bulanıklaşıyor ve hemen kayboluyor. Tüm bunlar oluyor muydu şu an, diye ekliyor ve ii biraz olsun rahatlıyor, sağında karar kılıp uykuya dalıyor.

cuma

Hapları ceplerine dolduruyor. Radyosu omuzunda. Evden ıkıyor. Bfeye uğrayıp gazete alıyor. Beline yerleştirip yola devam ediyor. Yolu annesine çıkıyor. Radyoyu kapatıyor. Getirdim anne, diyor. me-liyor toprak yükseltisinin yanına. Radyoyu yanına koyuyor. Başlıyor eşelemeye. Biraz daha. Çok az daha. Hah, oldu, diye mırıldanıyor. Hapları bir bir çıkarıp çukura koyuyor. Ceplerini yokluyor, tek hap kalmadığına emin olunca çukuru kapatıyor. İyice kapattığına emin olunca ayaklanıyor. Soğuk taşı okşarken ellerine şöyle bir bakıyor. ekiyor kendini. Elini sıkı bi yumruk yapıyor. Diğer eliyle beyaz mermerdeki toprağı siliyor. Toprak üzerinde yeşeren ot gibi bir pişmanlık peyda oluyor onda. Radyosunu alıp uzaklaşıyor. Beyaz mermerin üzerindeki toprak lekesini unutmaya çalışarak gidiyor yolu. Evde tükeniyor yol. Ellerini ne kadar yıkasa da tırnaklarının arasına giren toprakları bir türlü çıkaramıyor.

Sehpasının başına geçiyor, gazetesini belinden çıkartıyor, başlıyor sayfalarını çevirmeye.

Dünden kalan harflerle bugünkü harfleri birleştiriyor. Sayıları da aynı şekilde. şöyle bir gz gezdiriyor sehpanın zerindekilere. Bu harflerin her defasında ona fısıldadığı eylemi yapıyor. Yutkunuyor. İki ve dokuz rakamlarının yazılı olduğu kğıtları lavaboda yakıyor. Sehpanın başına geçip M, K, E, İ harflerine bir kez daha bakıp K'ları ayırıyor. Ayırırken, o taşa her dokunuşunda katman katman artan soğukluğu parmak uçlarında hissediyor. K'lar buz kesiliyor. Onları bazasının altına koyuyor, diğerlerinin yanına.

Öteki harfleri lavaboda yakıyor. Dn bu işleri aksattığı için kendisine olan kızgınlığı biraz hafifliyor. Açıyor radyoyu, koyuyor komodinin üzerine.

gün

Orhan'ın alışılagelmiş sekiz kırk eylemi, bfeye para bırakmasıyla sekteye uğruyor. Satıcı, değil Orhan'ın bıraktığı parayı almayı, Orhan'a dahi bakmıyor. Orhan, duruma anlam yükleme gereği duymadan gazetesini alıp eve geçiyor. Sehpasının başında sayfaları çeviriyor. nc sayfa bir müddet açık kalıyor. Buna, aşına olduğu bir kare sebep oluyor. Duvarlar, ekyat, perde çok tanıdık, diyor içinden. Diğer karedeyse her sabah konuştuğu fotoğraf var, paslanmış çerçevesiyle. erevenin olduğu duvar. Çok tanıdık.

Sayfanın başına yöneliyor bakışları. Manşet, alışılagelmiş haberlerden birini, başka türlüsü olmayan ölümün haberini içeriyor.

İkinci kareye tekrar dönüyor. Sonra karşısındaki duvara: erevesi paslanmış fotoğraf. İkinci kare. Duvar, bildiğinden başka; bir şeyler karalanmış. Okuyamıyor. Duvara bakıyor. Okumak için ayaklanıyor, derinlerden o türkünün sesini işitiyor ama sözlerini seçemiyor. Duvara biraz daha yaklaşıyor, okuyor, yazılanları silmek istiyor. Elleri karalanıyor, yazı istifini bozmadan öylece duruyor: ksr. Gel. K. Geri dönebilir miyim ocukluğuma?

Derleyen: Lio Nordman*Almancadan Çeviren: **Ali Tacar****GERÇEK DOSTLUK NEDİR?**

Hepimizin bildiği gibi, doğru arkadaşlar oldukları sürece çok sayıda arkadaşına sahip olmak önemli değildir. Peki, onları nasıl tanıyacağız? Michel de Montaigne ve Immanuel Kant'tan iki yanıt:

MICHEL DE MONTAIGNE

(1533–1592)

“Gerçek dostluk kaynaşmadır.”

Montaigne, *Dostluk Üzerine* adlı denemesinde gerçek dostluğu iki insanın mutlak birliği olarak tanımlar ve şu uyarıda bulunur: “Sıradan dostluğu benimle aynı seviyeye koyma! Sıradan bir dostluk bir amaç ve fayda mantığından doğar. Bunun aksine, gerçek dostları yardımsever ya da sevecen nitelikleri nedeniyle değil kendi iyilikleri için seçeriz. Böylesine koşulsuz bir dostlukta iki kişi tek bir ruh ve tek bir iradede birleşir, öyle ki artık onları birleştiren bir dikiş bile bulamazlar. Ve gerçek dostlar kişinin kendi benliğinin bir parçası hâline geldiğinden, kişi onlara en az kendisi kadar güvenebilir.

IMMANUEL KANT

(1724–1804)

“Arkadaşlar (neredeyse) her şey hakkında konuşabilir.”

Kant, üç tür dostluk arasında ayrım yapar: Fayda, zevk ve duygu/zihniyet dostluğu; bunlardan sonuncusunu en önemlisi olarak görür. Aynı fikirde olan arkadaşlar aynı görüşe değil aynı ilkelere sahip olurlar. Birbirlerinin iyi niyetine güvenebildikleri için gerçek dostlar birbirlerine güvenir ve katı nezaket kurallarını geride bırakabilirler. Onların açık alışverişi, başkalarına genellikle güvenmediğimiz dünyada sığınak hâline gelir.

B a ş k a
s e s l e r

HER DEVRİN KENDİ MESAJINI YÜKLEDİĞİ BİR HİKÂYE

SÜMEYRA ÇELİK

*“Rabbimiz bize katından rahmet gönder ve bize içinde bulunduğumuz durumdan bir çıkış yolu göster.”
(Kehf, 18/10)*

Bir hikâye düşünün geçmişte başlayan fakat devri hiç geçmemiş olan. Ve dahi geleceğe mesajlar yollayan. Bu öyle bir hikâye ki her kitapta yeri yok ama bütün anlatılarda mevcut. Mitolojik söylemlerden kutsal metinlere, yerel anlatılardan fantastik eserlere kadar geniş bir yelpazeye yayılmış. Yönümüzü doğuya da batıya da çevirsek ona muhakkak rastlıyoruz. Her kulağa girmese de meraklısının her daim ilgisinde. Zamanı ve zemini yok. Tarihten çıkıp gelmesine rağmen son derece güncel; düne söylediği şeyleri bugüne hatta geleceğe de söyleyen. Her devrin kendi mesajını yüklediği bir hikâye.

Birkaç gencin hikâyesi bu. Kaynaklarda, yaşadıkları devrin yönetiminin putperest olduğu söylenir. Baskılar yapılıp halka batıl inanç lehine. İşte bu eziyetler başlatır hikâyeyi. Zulme rıza göstermeyip dinlerinden dönmeyi reddeden sayılı birkaç kişi, baskılara boyun eğmez ve mağarada yaşamayı seçerler; imanlarına halel gelmesin diye. Çeşitli adlarla anılırlar. Meşhur olan ismiyle hikâyemizin adı, Yedi Uyurlar. Haklarında birçok anlatı, birçok kitap da vardır.

Ama devirlerden ahir zaman gelince ilahi kelimeler konuşur artık. Ve anlatmaya başlar işin hakikatini Kur'an. “Mağara arkadaşları” kıssasından bahseder. Ashab-ı Kehf diye isimlendirilir ve kıssa hakkındaki tüm söylemlere son noktayı koyar. Kur'an-ı Kerim’de kıssa, gençlerin yaşadıkları yerden ayrılıp bir mağaraya sığınmaları ile başlar. Bu gençlerin yanlarında bir de köpekleri vardır. Yakarışları mağarayı çıkış yoluna çevirir. “Rabbimiz bize katından rahmet gönder ve bize içinde bulunduğumuz durumdan bir çıkış yolu göster.” (Kehf, 18/10) diye dua ederler. Mağaranın aydınlığında dualarına icabet edilir.

Kim olduklarını kaç kişi olduklarını bilmiyoruz. Takvimler ne zamanı gösteriyor haberimiz yok. Bu ayrıntılarla ilgilenmeye “karanlığa taş atmak” diyor, Kehf suresinde ilgili ayet. Hatta bu konularda tartışmak uygun bulunmaz belli ki maksat ayrıntılarda gizli değil. Zaman, mekân ve şahıslardan azade bir mesaj var besbelli.

Bakmasını bilen için kıssada çok şey var. İman için hicret var, mücadele var, vazgeçmeme var. Bu tavrı taltif

ediyor ayetler ve “yürüyüşlerine Allah’ın katkıda bulunduğu” diye tanıtılıyorlar. Bir duruş ortaya koyacaksınız ve bunu Yaradan destekleyecek ve bitmedi; ayet olacak tavrınız...

Ashab-ı Kehf’ten bahsederken “haksızlığa karşı yüreklerini güçlendirdik” ifadeleri geçer ayette ve muteberlik belgesi gibi durur öylece.

Hakikatli duruşları tanıtıldıktan sonra mağaradaki durumlarına sıra gelir. Üç yüz artı dokuz yıl kalırlar mağarada. Uyurlar orada. Uyutulurlar hakikatin uyanık kalması adına. Güneşin ışıkları dahi mağarada yardımda. Gün doğarken başka batarken başka dokunuyor kayalara. O da olayın içinde; kâinat ayetleri devrede anlayacağımız.

Ve uyanırlar. Uyandırılırlar. Zaman değişmiş, hayli vakit geçmiş bir gün veya daha az uyudukları zannındalar. Ama “Kaldığımız müddeti Rabbimiz daha iyi bilir.” ihtiyatı da imanının yansımasıyla dillerinde.

İçlerinden biri gümüş para ile şehre erzak almaya gider. Kayıt düşülür erzak için “temiz olsun” diye. Has-

sasiyet nasıl da had safhada. Dikkat ve tedbir de elden bırakılmayacak gidilirken çünkü şehirde baskılar sürmekte. Ve kıssa sonrasına değinmeden burada biter. Ama mesajı tüm çağlara seslenmeye devam eder.

Mağara arkadaşları kıssası bir tercih meselesi etrafında döner durur. İmanı küfre tercih etmenin, mücadeleyi pes etmeye tercih etmenin, kalıcı olanı geçici olana tercih etmenin elzemliğinden bahseder. Dünyanın karanlığından mağaranın aydınlığına sığınmanın kazanmakla eş değer olduğunu söyler. Yaşatan ve öldüren sonra yeniden diriltten Yaradan'dan söz eder. Ahiret hayatında yeniden dirilmenin bir provasını gibi yüzyıllar sonra uyandırılmayı misal gösterir. Yeniden dirilmenin imkânsızlığı sanrısında olanların yanılgılarını ispatlar. Hakikatin peşine düşenler için uyanmanın ve uyanık kalmanın kaçınılmazlığını anlatır. Hakikat uğruna batıla geçit vermeyenlere karanlık mağaralarda bile güneş ışığı vadeder. İtikadi bir saldırıya maruz kalanlar için pasif veya aktif bir direnmeyi zımnen tavsiye eder. Yaşanan problemi odaktan çıkarıp çözüm için harekete geçmeyi, ma-

ğaraya hicret örneğinde gösterir. Bu hicret zulme karşı bir kıyam olarak görülebilir. Ve bazen gitmenin kalmaktan daha bereketli, hareketin durmaktan daha halis olduğunu fark ettirir. Hakka bağlanmak, batıldan uzaklaşmak için yegâne sebeptir der. Çünkü sünnetullah, kaybetmeye mahkûm tarafın her zaman batıl olduğunu söyler. Ashab-ı Kehf kıssası, tedbiri elden bırakmadan tevekkül şikkini hep birinci sırada sunar. Zaman kavramında tüm matematiği durduran bir hesap yapar. Yüz yıllarca uyutulup bir veya bir günden

daha az uyumuşluk hissi ile rakamları işlevsiz hâle getirir. Ve bütün bunları fantastik, sıra dışı veya kurgusal bir düzlemde değil mucize başlığı altında aktarır. Bunlardan başkaca kıssanın hissesi çoktur elbet. Bitmeyen bir süreçtir bu. Biz biriyle iktifa edip şöyle diyelim: Yaratan yaşatır. Yaşatan öldürür. Ve yeniden diriltir. Uyuyan da elbet uyanır yeter ki hakikatte yol alsın.

B İ R   a Z I B İ R  İ Z İ

“Ve aşk,
Ateşten denizleri mumdan kayıklarla geçmek.”
Şeyh Galip

GEÇMİŞ ZAMANIN PEŞİNDE

TALHA KABUKÇU

Çocukluk, sizin dışınızda yaşanan dünyayı izlediğiniz bir makam gibidir. Bir süre görev yaparız, etrafı seyrederiz, gözlemleriz, kendimizce müdahale ederiz, etkileriz ama çoğunlukla etkileniriz. İşte bu dönemin bazı anlarında rengiyle, kokusuyla, tadıyla zihnimize kazınan şeyler olur. Yıllar sonra ansızın gördüğünüzde onunla bağlantılı her şeyi hatırlar, duyguları ensenizde bir hafif rüzgâr gibi hissedersiniz. Çocukken etrafı izlediğimiz parlak gözlerimiz dışında bir de dürbünümüz vardı; hacdan gelen kırmızı simülasyon gözlükler.

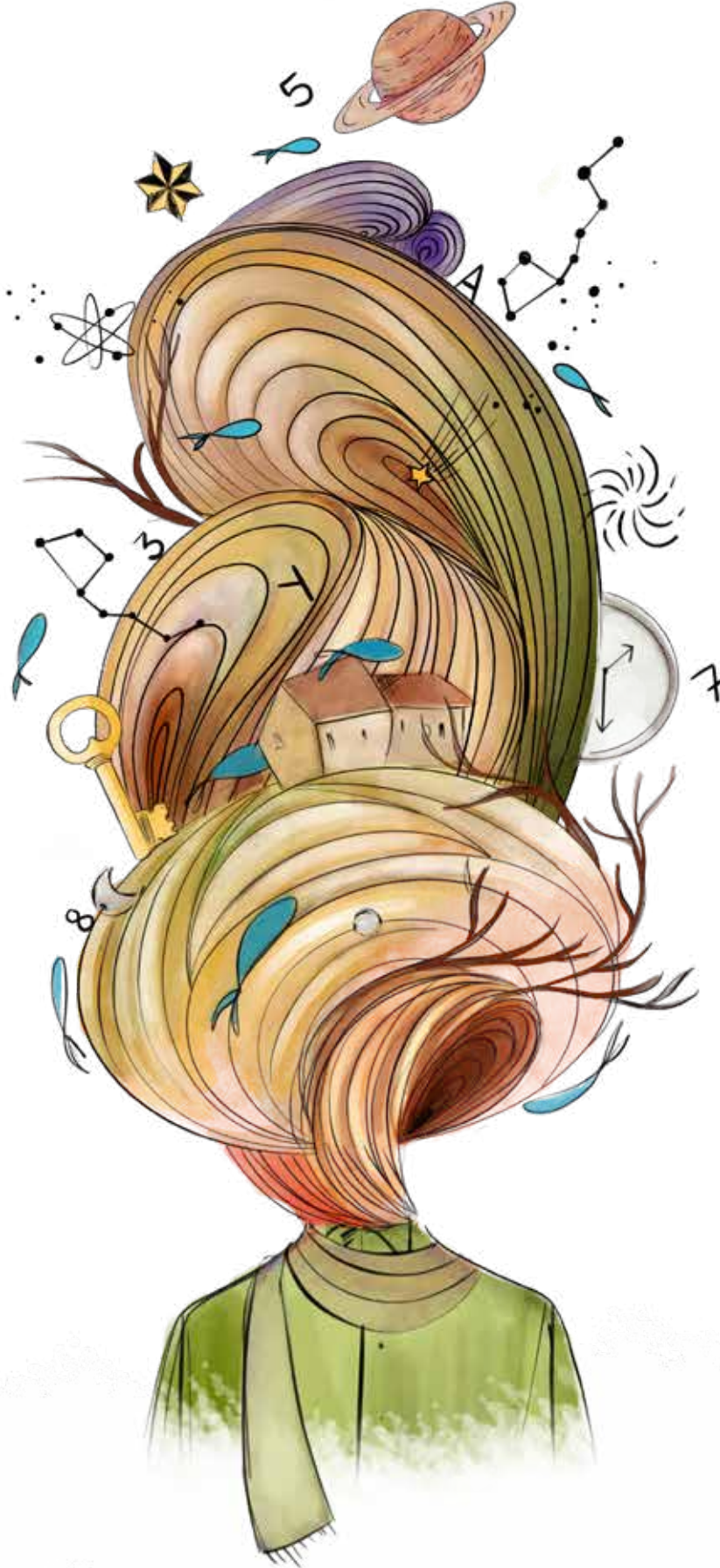
Ailenizden ya da yakın çevrenizden hacca gidenlerin yolculuğa çıkması, dönmesi, misafir kabul etmeleri uzun bir döneme yayılır, kalabalık arasında dolaşırken bilmediğiniz ama kutsal olduğunu anladığınız yerlerden gelen nesneleri anlamaya çalışırsınız. İçine yuvarlak bir kâğıt takılan kalın kırmızı gözlükler de bu dünyanın en dikkat çeken objesidir. 2022 yılında 3D ya da VR teknolojisi olarak gündemden düşmeyen simülasyon mantığı, imkânları kısıtlı olan ve herkesin ulaşmadığı kutsal toprakları yakına getiren bir illüzyondur aslında. Kâbe'ye yanınızdaymış gibi yakından bakarsınız, yandaki siyah kolu indirdiğinizde farklı yerlere yolculuk edersiniz. İşte o gözlük, deseninde araba oynadığınız halıya diz çöküp oturduğunuz anda elinizdedir. "Ayak altında dolaşma." sesleri arasında kafanızın üstünden küçük bardaklarda zemzemler geçer. Siz oyun oynarken herkes aynı anda ayağa kalkar ve bir yöne döner. Sebebini henüz çok anlayamasanız da suya ve onun geldiği yere hürmeti öğrenmeye başlarsınız. Tam kavrayamazsınız, zaten kavramanız da gerekmez ama ensenizdeki o rüzgâra yerleşir. Gümüş kâselerde yüzükler şıngırdamaya başlar. İşte en eğlenceli kısım gelmiştir. Özenle herkes en güzelini almak için kâsenin içinde define arar gibi tatlı bir yarışa girer. En güzel desenli olanı seçip parmağınıza takarsınız ama büyük geldiği için başparmakta yerini alır o yüzük. Arafat'a çıkarılan ve Kabe'ye sürülen -çocuk aklımızla öyle olduğunu zannederdik- seccade gelir sonra. Hurma tabakları, çaylar, odaya sinen hacı miski ve sonra fark ettiğiniz ve yeniden inşa etmek için çabaladığınız o dünya...

Her dönem kendi dünyasını kendi nesneleriyle kuruyor. Birbirine bağlı duygular anında bütün bedenimizi kaplayabiliyor. Bir koku neşeye, bir yağmur hüzne dönüşebiliyor. Bugün, o zamanlarda kendiliğinden oluşan "ortamı" farklı formlarda inşa etmek için çabalıyoruz. Kırmızı bir gözlük yaratıp onun etrafında dostluklar, anılar biriktirmeye çalışıyoruz. Çünkü artık zihin dünyamız daha parçalı ve daha kırılğan. Başkası gibi yaşamak daha güzel. Eleştirilme korkusu bizi hiç rahat bırakmıyor. Ama bir gözlük, basit bir illüzyon, kendi kendimize anılarımızda inşa ettiğimiz hiç eskimeyen bir "dünya", ömür bitene kadar yeniden yeşermeye ve eskiyi yâd etmemize yardımcı olacak.

* "Sonra ansızın o hatıra karşımda beliriverdi. Bu tat Combray'da pazar sabahları (pazarları Missa saatinden önce evden çıkılmadığından) Leonie halamın günaydın demeye odasına gittiğimde, çayına ya da ıhlamuruna batırıp bana verdiği bir parça madlenin tadıydı."

Bu köşe, Marcel Proust'un *Geçmiş Zamanın Peşinde* adlı eserinden ilhamla hazırlanmıştır.

                  FELSEF  AKTARIMI                         OKUMAK

 slamiyet 610 yılında Hz. Muhammed (s.a.s.) vasıtasıyla yeni bir bilgi, bilim ve medeniyet tasavvuru sunarak tarihe müdahale etti. Vahiy gelmeden önce hanif ve sivil bir çizgide hayatını sürdüren  emin  niteliğini kazanmış Peygamberimiz, vahyin gelmesiyle birlikte Tanrı, evren ve insan irtibatını şekillendiren yeni bir sistem kurmaya başladı. 622 yılında Mekke'den Medine'ye hicret, yeni sistemin başlangıcı, 632 yılındaki Veda Hutbesi ise bunun bütün insanlığa açıklanmasıdır. Müslüman filozoflar, Kindi ve Farabi ile birlikte teşekkül döneminin ortaya çıkardığı kelami, diyalektik tartışmalara taraf olmadan, insanlığın birikimini Hz. Muhammed'in getirdiğı temel ilkeler bağlamında okuyup yorumlamaya başladılar.

Farabi Doğı'da kendi ifadesiyle felsefeyi asli yurduna geri getirir ve insanlığın fikrî birikimini hakikat mektebine dönüştürür. Batı'da yani Endülüs'te ise İbn Rüşd felsefe ve din uyumu üzerinde durur. İşte bu yorumlamaları ve bunların diğ r kültürlere olan etkisini kavramak için dünyadaki    büyük kültürel aktarım ve etkileşimi hatırlamak gerekir.

M  600'lerde başlayan kültürel aktarım yaklaşık iki yüz yıl sürmüş, Kaldelilerin, Sümerlerin ve Fenikelilerin kültürel birikimleri önemli oranda Grekçeye  evrilmiştir. Doğıal olarak bu süreçte Yunanca bilim dili hâline gelir. Cündişapur'dan başlayan kültür aktarımı, Kostantinopolis  zerinden Antik Yunan'a Atina'ya, oradan Mısır'a geçer, İşkenderiye en önemli kültür merkezi hâline gelir. Daha sonra bu birikim, Mısır, İşkenderiye  evresinden Musevi ve İsevi gelenek yorumuyla Anadolu'ya aktarılır. Ege'nin ve İşkenderiye ekolünün etkisi yanında Urfa ve Nusaybin, Antakya ve Harran mekteplerini de

düşünürsek o dönemde Anadolu'nun kültürel altyapısının ne kadar zengin olduğu ortaya çıkacaktır. Dünyadaki ikinci büyük kültürel aktarım, Müslümanlarca yapılmıştır. “Bereketli hilal” de denilen Maveraünnehir ve Mezopotamya'dan Yunanistan'a ve Batı'ya giden felsefi birikime ait Pehlevi, Süryanice ve Grekçeden önemli bilimsel eserler Arapçaya çevrilir. Emeviler zamanında başlayan çeviriler, Abbasi halifesi Mansur döneminde ivme kazanır, Me'mun zamanında ise “Beytü'l-Hikme” ismiyle kurumsal hâle gelir. Önceden Grekçe olan bilim dili, artık Arapçadır. Dünyadaki üçüncü büyük kültür aktarımına gelelim. Bu XII. yüzyılda Avrupalıların İslam medeniyetinde üretilen bilimsel eserleri başta Latince ve İbranice olmak üzere diğer Batı dillerine çevirmeleriyle gerçekleşir. Batı Rönesans'ını bu eserler tetiklemiştir.

Müslüman filozoflar kültürel aktarımlar yoluyla Doğu ve Batı'nın felsefi birikimini “hikmet” kavramı adı altında insanlığa sunmuştur. İbn Sina'nın “hikmetü'l-meşrikiyye” yani Doğu felsefesini sistematize etme çabaları, İbn Bacce, İbn Tufeyl tarafından geliştirilmiş, İbn Rüşd ile de felsefe ve din arasındaki uyumu işaret eden nihai söze dair bir metin yazılmıştır. Tam bu noktada İslam felsefe geleneğinin ilk âlimi Kindî'nin felsefenin en yüksek seviyesi olan metafiziği “hikmetler hikmeti” olarak adlandırdığını hatırlamakta fayda var. Çünkü “düşünme gücünün erdemi” olan hikmet yani bilgelik, tümel (külli) varlıkların hakikatini bilmek ve bu bilgiyi hakikat doğrultusunda gerektiği gibi kullanmak olarak tanımlanır. Teorik felsefe (nazari hikmet) denilen bu disiplin “Hakikat”i araştırır, konusu

“Varlık” tır. Ama bu, filozofun bir varlık inşa etmesi anlamında değildir. Varlık'ın bilgisini elde ederek onun küçük harfle yazılan varlık; yani evren ile olan ilişkisini kurgulamaktır. Teoride ne kadar güçlenilirse yani Hakk/Varlık hakkında bilgilenme artarsa, onu pratiğe aktarma (iyi/hayr) açısından bilgilenme de güçlü olacaktır.

İnsanlığın felsefi birikimini hikmet kavramı bağlamında okumak gerekir. Bu konuyu Hz. Âdem'den bu yana farklı zaman ve mekânlarda farklı peygamberler vasıtasıyla, insanlara dünya ve ahiret hayatlarında mükemmelliğe ve olgunluğa erişmeleri için hep aynı temel ilkeler gönderilmesi çerçevesinde düşünebiliriz. Teorik boyut yani hakikate dair temel ilkeler hep aynıydı, pratiğe aktarımda ise takip edilen yol ve yöntemler ise -dinî ıstılahta buna şeriatler, denir- daima farklı olmuştur. Nihai “Kutsal Hakikat”, farklı biçimde idrak edilmiş, dolayısıyla farklı tarzda tecrübe edilmiş ve bunun sonucu olarak büyük dinî geleneklerin içinde farklı içerikler kazanmıştır. Diğer bir ifadeyle farklı dinî tecrübe şekilleri, inançlar, kutsal kitaplar, ritüeller ve hayat tarzlarından hareketle aynı Nihai Kutsal Hakikat hakkında konuşurlar. Bu açıdan Din/Hakikat bir olup Hz. Musa'ya, Hz. İsa'ya ve Hz. Muhammed'e gönderilen bütün mesajları içerir ve kapsayıcı ismi İslam'dır.

Modern felsefede, Hz. Musa, Hz. İsa ve Hz. Muhammed'e gönderilen ilkeler ve oluşturdukları sistemlerin hakikat tasavvurlarını anlamak için “dinî çeşitlilik” altında John Hick ve W. C. Smit'h'in önerdiği “dinî çoğulculuk”, “dinde çoğulculuk” ya da P. Hassner'in dediği üzere “çoğulcu evrensellik tasarımları” diye okumalar bulunmaktadır.

Bu konuyu İslam felsefesi açısından yorumlayalım.

Klasik İslam felsefesinde “hakikat birdir, tezahürleri farklıdır” şeklindeki bakış açısı Yeni Eflatunculuk etkisi taşır. Bu çerçevede İbn Rüşd, diğer hakikat tasavvurlarını Eşarilik, Mutenzilik, Bâtinilik ve Zahirilik şeklinde kategorize ederek inceler. Farabi ve İbn Sina'ya ciddi eleştiriler yönelten Gazzalî'nin ise hakikat tasavvurlarını Kelamcılar, Felsefeciler, Bâtiniler ve Sufiler diye kategorize ederek okuduğunu da düşünürsek, her akımın kendi doğruluk tasavvurlarını biricik gördüğü açıktır.

İbn Rüşd, *Faşu'l-Makal* adlı eserinde İslam içindeki farklı tasavvurların gerekçesini insanın anlama kapasitesine bağlamış, farklı tasavvur ve tasdik şekilleri (burhan/cedel-diyalektik/hitabet) olacağını söylemiştir. Bu üç tasdik yoluna rağmen insanların bazıları inkâr yoluna da sapabilir, bu durumdaki kişiler Tanrı'ya ulaşma yollarını kavramada yetersiz kalabilirler. Hz. Muhammed son elçi olarak herkese gönderildiğinden dolayı, onun şeriatının farklılığı Allah'a davet yollarının tümünü içerir.

Dinî çeşitlilik ve dinî çoğulculuk bağlamında söyleyecek olursak İslam kapsayıcıdır. Diğer peygamberler arasında herhangi bir ayrımcılık yapılmaz, müntesiplerine adaletsiz davranılmaz. Bu bakış açısı, “Bir Olan Hakikat”i kavramada insanlığın birikimini okumak açısından yeni açılımlara kapı aralayabilir. Aslında bu, her birinin hakikat tasavvurunu diğerine iletilemez bir nitelikte görmek yerine evrensel ve ortak bir kod üzerine konuşmaya hazır olmak demektir.

ROBOTLAR İNSANLAŞACAKSA CEVAP VERİLMESİ GEREKENLER

Her geçen gün yeni bir yapay zekâ temelli içerik üretme ve geliştirme robotu hayatımıza giriyor. Kimi verdiğimiz tanımlamalardan hareket ederek bize daha önce hiç var olmadığını düşündüğümüz portreler üretiyor kimi bizim grsellerimizi bir ressam gibi farklı şekillerde yeniden resmediyor. Hatta ve hatta iş o kadar ileriye gitti ki artık soru sorduğumuz yapay zekâ botu, sorduğumuz sorunun detaylı açıklamasını yaparak cevabını çeşitli tezlerle destekliyor. Bu da yetmiyor, yazılımcılara kod sistemleri öneriyor ve yazılım süreçlerinde, yazılımcıların kopya çekmesine olanak sağlıyor.

Tabii tüm bunlar olup biterken insanlığın en temel korkusu/arzusu -adına ne diyeceksek- canlanıyor ve hemen o soru akla geliyor: Yapay zekâ robotlar insanların yerini alarak insanların işsiz, hayatsız ve değersiz bir şekilde bir köşeye atılmasına sebep mi olacak? Bununla yetinmeyip gelecekte robotların insana dnştğğn m göreceğiz?

Bugün bu korkular ve sorular somut yeni gelişmelerden hareketle soruluyor olsa da aslında geçmişten bugüne korku hiç değişmiyor. Teknoloji bu kadar gözümüzün önünde ilerlerken aslında kimse meselenin nasıllığıyla değil daha çok ne olacağıyla ilgileni-

ahmet melih karauğuz

yor. Robotlar, yapay zekâlar, sayborglar yani her ileri teknoloji ürün bize yeni sorular sordurmak yerine var olan kaygıları artırma yolunda etki ediyor. Özellikle yaşadığımız iklim değişikliği ve küresel salgınlarla birlikte insanlığın dünyadaki durumunun ne olacağı sorusuna, insansı yapay zekâların gelişeceği ve yaşamın, insanlarla insansı robotlar arasında ortak bir şekilde ilerleyeceği cevabı genel kabul görüyor.

nl Amerikalı yönetmen Steven Spielberg'in yönetmenliğini üstlendiği, yapımcı-yönetmen Stanley Kubrick'in 1970'lerden öleceği 2000 yılına kadar çekme hayali kurduğu *Yapay Zekâ* filmi; dünyada yaşanan iklim felaketi sonrası insanlığın sorunlarına zm bulmak için gelişen insansı robot sistemlerinin bir ürünü ve öz bilince sahip robot bir ocuk olan David'in, bir aileyi benimsemesi ve ailenin hasta çocuğunun zaman içinde iyileşmesiyle ailenin gerçek çocuğu olma arzusu etrafında yaptıklarının anlatılmasıyla bize sayborgların varlığı üzerine soru sorma ve anlama imkânı sunmaktadır. Günümüzden

yirmi bir yıl önce, Kubrick'in ilk hayalinin filizlendiği 1970 yılını da hesaba kattığımızda, elli iki yıllık bir hayalin bugün hâlâ aynı dirilikte olması, günümüzün teknolojik gelişiminin kurgusal yapının önüne geçip artık gerçekleşiyor olmasına rağmen durumların/olguların/tartışmaların değişmemesi bu film üzerinden insansı robotlar konusunu ele almayı daha da kıymetli kılmaktadır.

Günümüzde özellikle, transhümanizm felsefesinin gündeme getirdiği ve teknolojik ilerleme sayesinde insan ömrünün uzayıp hatta yüzlerce yıl sonra insanların tekrar hayata dndrlebileceğine, anıların veri depolarında saklanıp yeniden canlandırılacağına, hatta teknolojik tekilliğe erişilip yapay zekâların insanın önüne geçerek yaşamı ve insana dair bilinenleri dönüştüreceğine dair tartışmalar g kazanmaktadır. Burada Spielberg'in filmini temel alarak ve bu konuda birkaç soru sorarak hem mevcut korkulara cevap aramak hem de kurulan hayalin gerçekliğini sınamak mümkün gözüküyor.

Filmde David isimli öz bilince sahip robotumuz kendi varlığının, amacının, kendisinin ne için kullanacağını bilincinde olan buna yönelik beklentiler geliştiren bir robottur. Burada en temel soru şudur: İnsan kendilik bilincini ne zaman kazanır ve bu kazanım, bir şekilde gerek kodlar gerek tıbbi süreçlerle bir başka nesneye/insana aktarılabilir mi? Daha doğrusu bilinç nasıl oluşur? Henüz buna net, somut bir cevap verilememiştir. Hâl böyle olunca bir robotun, özellikle kodlarla inşa edilen ve insanlığın ürettiği veri etrafında gelişen, öğrenen -ki bu öğrenme insanın öğrenmesiyle aynı şeyi ifade etmez- bir makinenin insan gibi kendi bilincini oluşturması ne kadar mümkündür? Bu, cevaplanması gereken önemli bir sorudur.

Filmde öne çıkan ve önem kazanan bir diğer nokta ise David'in anne karakter olan Monica'nın sevgisini arzulaması, onun tarafından sevilme-yi istemesi ve ilerleyen süreçte ailenin hasta çocuğu olan Martin'in iyileşmesiyle birlikte, ailenin gerçek evladı olan Martin'i kıskanması, Martin

kadar sevilme istemesi ve ailenin ikinci evladı olarak görülme arzusuna sahip olması durumudur. Yine aslında burada bir ait olma isteği, fark edilme ve seilmeyi hissetme arzusu karşımıza çıkar.

Bebekler üzerinde yapılan çalışmalarda sarılmanın bebeklerin hem bağışıklığına hem de gelişim süreçlerine olumlu etkisi olduğu görülmüştür. Bunu sağlayan şey insanın sinir taşıyıcıları yani nörotransmitter'lerdir. Bunun bir başka şeye aktarımının mümkün olduğunun ayrı bir tartışma konusu olması şöyle dursun, duyguların neden ve ne şekilde ortaya çıktığına dair de bir cevaba sahip değiliz. Neden birilerini severken birilerinden nefret ederiz ya da neden birilerinin de bizi sevmesini isteriz? Duygular nasıl oluşur, sürer ve bu durumun bir makineye aktarımı nasıl mümkün olur? Önce bunlara bir cevap bulmamız gerekmektedir.

Tüm bunların ötesinde, sinema ve daha genel anlamda kurmaca evrende tartışılan meselelerin gerçeklikle mutlak bir bağ kurmasına gerek yoktur.

Zira sanat; spekülasyon, mutlak cevabı olmayan konular/durumlar/olgular üzerinden akıl yürütme, spekülasyon üretme ve bunları, doğrulama şartı olmadan yapma alanı olarak karşımızda duruyor. Bir felsefe alanı olarak transhümanizm ve bilimsel ilerlemenin günümüzdeki en büyük temsilcisi olan teknolojik gelişimin spekülasyon üretmesi ancak bu spekülasyonlara gerçeklikler içerisinden cevap verme zahmetine girmemesi, üzerine düşünülmesi gereken bir mesele.

Çünkü gerçek hayat her ne kadar ilk başta somut örneklerle ve gerçekliklere ihtiyaç duymuyor gibi gözükse de günün sonunda gerçekleri olan meseleler/durumlar ayakta kalıyor. Bugün, gerçekliğini sorgulamadan inandığımız meselelerin durumuna bakmak ve aslında spekülasyon alanının bize bir şeyleri bir şekilde hızlıca kabul ettirme üzerine hareket ettiğini görmek gerekiyor. Zira spekülasyon alanı, kitleleri bir şekilde kandırmak için kullanıldır da. Musa Peygamber ve yılanlarıyla halkı kandıran sihirbazların durumu bize günümüzdeki meseleleri de açıklar.

Elbette konu sadece burada bitecek ve bu kadar kısa bir tartışmayla sınırlandırılacak bir konu değildir. Bunun için sinema filmlerinden ve dizilerden geleceğin dünyasına dair, mevcut gerçeklikler ve teknolojinin/insanın/doğanın doğası üzerinden birtakım okumalar yapmak gerekli görülmektedir. Bunun için "Böyle Şeyler Sadece Filmlerde Olur" diyerek kurmaca ve gerçek arasındaki uzaklığı anlamaya çalışacağım.

ĐİN VE BİLİM

ÇATIŞIR MI?

osman demir

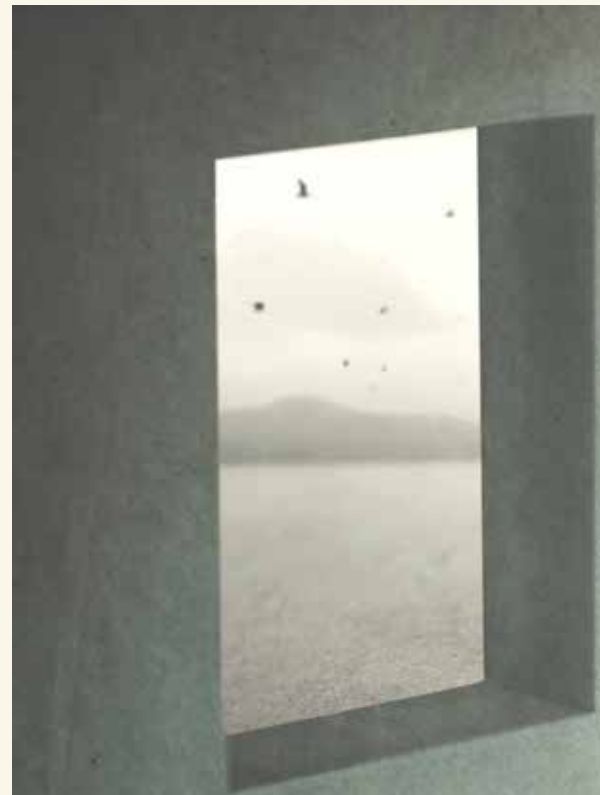
Belli çevreler tarafından zaman zaman dile getirilen bir algı da budur: Din bilim ile çatışır! Buradan hareketle bilim adamı olmak ya da bilimsel düşünmek için dinden uzak olmak gerektiği hatta ne kadar uzaklaőılırsa o kadar “bilimsel” olunacağı temellendirilmeye çalıőılır. Bu husus özellikle Batı’da pozitivizmin etkisiyle bilimin ve bilimselliğin yükseldiği bir devrede Osmanlı’da önemli bir mesele hâline de geldi. Öyle ki bu dönemde Ernest Renan’ın ortaya attığı “İslam’ın bilime mani olduğu tezi” yaygınlaőınca, pek çok Osmanlı âlimi buna cevap verme ihtiyaı hissetmiőtir. Esasında din-bilim atıőması Hristiyanlık ve bilim arasında zuhur eden bir sorundu ve sonraları İslam dünyasına çeşitli yollardan taőındı. Son iki asırda ise bir gerilim olarak ülkemizde genelde dinin aleyhine sürekli gündeme getirildi.

Oysaki din ve bilim kendine göre alanları, konuları ve yöntemleri olan iki farklı olgu ve gerçekliktir. Din adına bilimden vazgeçmek gerekmediği gibi bilim adına da dini terk etmek söz konusu olamaz. Nitekim tarih boyunca dindar kimliği ile bilinen pek çok bilim adamı, herhangi bir sorunla karőılaőmadan mesleklerini hakkıyla icra ettiler. Onların bilimsel ilgi ve çabaları üzerinde dinî inançlarının hiçbir etkisi olmadığı ise söylenemez. şüphesiz buna İbn Sina, İbnü’l-Heysen gibi

İslam dünyasından pek çok örnek verilebilir ancak Einstein ve Newton gibi pek çok Batılı bilim insanı da dindar kiőiliėiyle bilinmektedir. Bu, din ve bilimin aynı bünyede ve birbirleriyle uyumlu bir şekilde vücut bulabildiğini imlemektedir.

Bu meseleye cevap vermek için öncelikle baőlıkta yer alan iki kavramı tanımlamak önemlidir. Dinin yle herkes tarafından kabul edilen bir tarifi olmasa da şu tanım genelde kabul görmüştür: “Din, akıl sahiplerini kendi iradeleriyle dünya ve ahirette mutlu etmeyi amaçlayan ila-

hi bir nizamdır.” Buradan hareketle öncelikle dinin akıl sahibi insanları muhatap aldığı ve onları her iki hayatta huzura kavuőturmaya istediği anlaőılır. Dinî emir ve yasakların kaynağı ise elçiler vasıtasıyla gelen ilahi bildirim yani vahiydir. Bu ilkelerin değerli olması için ise öncelikle Yüce Varlık’a gönülden inanmak ve teslim olmak gerekir. İnanç kalbin bir fiilidir ve kaynağı itibarıyla metafizik bir olgu olan din, Allah ve kul arasında özel bir iliőkidir. Böylece insan, varlığın kendisi, kaynağı ve hedefi hakkındaki sorularını gidermeye çalışır. Bu cevapların etki

gücü ise inanca bağlı olarak değişir. İnanmayan ya da inanmak istemeyen bir kimseyi dinin önermeleri ile tatmin etmek söz konusu olamaz. Zira dinin inanç olarak ortaya koyduğu hususlar aklen idrak edilmek anlamında makul olsalar da aklın tümüyle kuşatması anlamında akli değildir.

Bilimin de tıpkı din gibi tek bir tanımı yoktur. Deney ve gözlem yoluyla olgu ve olaylar arasındaki sebep-sonuç ilişkisini ve bunun oluşturduğu düzeni anlamaya çalışan bir faaliyet olarak nitelenebilir. Bilim elde ettiği verilerden hareketle, olan bitenin hangi yasalara göre ve nasıl oluştuğunu aydınlatmaya ve öngörülebilir bir hayat kurmaya çalışır. Bilim esasen tüm zorluğuna rağmen

dinin hedeflediği inanç ve değer dünyasını dışarıda tutar, tarafsız ve objektif biçimde somut ve nesnel gerçekle ilgilenir. İnsan, diğer canlılardan ayrılan düşünme yeteneği ile evreni anlamaya ve ondan kendi rahatı için bazı keşifler icat etmeye çalışır. Bilim bunun için rasyonel metot altında sıralanabilecek pek çok yöntemi kullanır ki içlerinde en önemlisi; tek tek olgulardan hareketle sonuca ulaşmak yani tümevarım yapmaktır.

Bu açıklamalardan sonra, anlam arayışının vasıtaları olarak din ve bilimin, yöntem ve hedef bakımından farklı oldukları söylenebilir. Bu sebeple her ikisini kendi mecrasında kabul etmek gerekir. Dinin kaynağı öncelikle ayet ve hadislerle

dayalı naklî bilgidir, Allah'ın varlığı, nübüvvet ve haşır gibi konular aklın tümüyle kuşatamayacağı hususlardır. Elbette bir bilim adamı bu konularda şahsi görüş belirtebilir ancak bunların bilimsel yöntemle uymadığını da bilmelidir. Bu sebeple Yüce Allah yaratma ve yeniden diriltme gibi soyut konuları insan aklına “yaklaştırmak” için, tabiatta her gün karşımıza çıkan somut olayları delil getirmiştir. İslam âlimleri de Allah'ın varlığı gibi fizikötesi (gaybî) konuları ispat için (isbat-ı vacib), zorunlu olarak bilinen ve bilimin konusu olan tabiattan hareket etmişlerdir.

Sonuç olarak; din insanın inanma ve metafizik ile bağ kurma ihtiyacını bilim ise akli merak duygusu ve teknik ihtiyaçlarını tatmin eden olgulardır. İnsanın maddi ve manevi huzuru ve rahatı için gerekli iki farklı açıklama modelleridir. Gerçeğe ulaşmak ise bu iki kanadın anlam ve değerini kavramakla ve doğru biçimde kullanmakla söz konusudur. Din ve bilimi tümüyle birleştirmek de ayırmak da olanaksızdır; neticede ikisi de hayata dokunan ve anlam arayışını destekleyen olgulardır. Aralarında etkileşim de vardır, ilmî gelişmeler dinin anlaşılmasına, dinî inançlar da bilimsel güdülerin motive edilmesine yardımcı olur. Bu sebeple “had”leri (tanım, sınır) gereği, din ve bilimin çatışmaması gerekir. Ancak ortada bir gerilim varsa bunun dinden ya da bilimden değil bunları anlamaya ve yorumlamaya çalışan zihniyetin eksikliğinden kaynaklandığı söylenebilir.

RÜYALARINI KİMSEYE ANLATMA...

FADİM ÖZER KASAY

*“Babası şöyle dedi: “Yavrucuğum! Rüyanı kardeşlerine anlatma.
Yoksa sana tuzak kurarlar.
Çünkü şeytan, insanın apaçık düşmanıdır.”
(Yusuf, 12/5)*

Semih Kaplanoğlu’nun “Yusuf Üçlemesi”nin son filmidir *Bal*. *Yumurta*’da orta yaşlarını, *Sür*’te ilk gençliğini izlediğimiz Yusuf, *Bal*’da altı yaşında bir çocuk olarak çıkar karşımıza. Babası Yakup’u bu filmde görür ve zihnimizdeki soru işaretlerine de cevap buluruz aynı zamanda. Yusuf’un ailesi Karadeniz’de bal ve çay ile geçimini sağlamaktadır. Atmacası Camgöz rehberliğinde okula giden Yusuf içine kapanık bir çocuktur. Sınıfta çocuklar birer ikişer okumaya geçip kırmızı kurdeleyi yakalarına takarken Yusuf’un kurdelesini kavanozda beklemektedir. Oku, emrinin muhatabıdır Yusuf, okur ama kimseler bilmez babası dışında. Evde yalnızken de okur ama sınıfta kekeler. Zaten çok fazla da konuşmaz. Yusuf’un rüyasından kesitler seyrederiz filmin başında ve ortasında. Pek çok yönetmenin de filmlerinde yer verdiği, sinemada rüya kullanımını Semih Kaplanoğlu’nun farklı bir zeminde ele aldığını görürüz.

Film, Kur’an-ı Kerim’in ilk emri olan “Oku!” ile başlar. Babası Yakup “oku” deyince okuyuverir duvardaki takvim yaprağını altı yaşındaki Yusuf. Takvimde okuduğu günün hadis-i şerifi “*Kolaylaştırmayı zorlaştırmayın, müjdeleyin nefret ettirmeyin.*” olur. Bir rüya gördüm, der Yusuf babasına, “Bir ağacın altında oturuyordum, yıldızlar...” deyince sözünü keser babası, “Ortalık yerde rüya anlatılmaz, ku-

lağıma anlat.” diye uyarır onu. Sonra babasının kulağına fısıldar Yusuf, bunun üzerine baba Yakup “Rüyalarını kimseye anlatma.” der ve Yusuf kıssasıyla başlar *Bal*.

Film boyunca Yakup’un bal arama serüvenine ve bunun Yusuf’un hayatındaki etkisine tanık oluruz. Bu arayış Semih Kaplanoğlu’nun kendi ifadesiyle “hikmet arayışı”dır. Bal, bu dünyada elde edilmek istenen şeylerdir. Filmin ilk sahnesinde Yakup’un ağaçta asılı kalma hâlini yakın planla verir bize Kaplanoğlu, insan araftadır, der örtülü bir şekilde izleyicisine. İnsan cennet ve cehennem arasında, iki dünya arasında araftadır. Yaşanan bütün sıkıntılar cennetteki huzura kavuşmak içindir. Bal metaforunu Kaplanoğlu’nun ilmek ilmek filme işlediğini görürüz.

Filmde, “Oku!” emrine muhatap olan Yusuf’un, babasının yanında okuyabilirken sınıfta okuyamadığı ve “okuyorum rozeti”ni bir türlü yakasına takamadığı sahnelerle karşı karşıya kalırız. Semih Kaplanoğlu bir söyleşisinde bu sahnenin aslında kendi çocukluğundan ekrana yansıdığını şu ifadelerle belirtir: “Bir gün ders yapıyoruz, okul daha yeni başlamış. Öğretmenimiz bir torbayla içeri girdi. Torbanın içinde kurdeleler var. Kurdeleler yaldızlı, üzerlerinde okumayı biliyorum yazıyor. Her birimize bir kurdele düşüyor. Birileri okudukça parmak kaldırıyor.

Okuyanlara öğretmen kurdele takıyor. Bu bende büyük bir stres yarattı. Okumayı biliyorum, evde okuyorum ama okula gelince kilitleniyorum. Bir keresinde bir teşebbüste bulundum ve okumaya çalışırken kekeledim, öğretmen sonra okursun dedi. Artık ondan sonra hiç sesimi çıkaramadım.”

Yusuf ile babası arasında özel bir ilişki vardır. Filmde Yusuf’un masadaki elmayı babasının isteği üzerine ikiye böldüğü bir sahne yer alır. Sadece babasıyla paylaşır Yusuf. Bir gemi yapmaktadır babası Yusuf için. Ama bir gün Yakup urgan almaya Yusuf’un arkadaşı Hamdi’nin evine gider ve Hamdi’ye bir hediye uzatır. Yusuf babasının gemiyi arkadaşına hediye ettiğini düşünür. Ödevlerini yapmaz ve okulda Hamdi’nin defteriyle kendi defterini değiştirerek Hamdi’nin azar işitmesine neden olur ve kendince ondan intikam alır. Babasına gemiyi sorduğunda “O gemi denize açıldı.” cevabını alır. Sonrasında zaten babasının bal aramaya gittiğini görürüz.

Filmde Yusuf’a dua okunan bir sahne vardır. Yine rüya metaforuyla baş başa bırakır bizi Kaplanoğlu. Yusuf, hocanın yanından karanlık bir yere geçer oradan mutfaklarına gelir; ardından yine karanlıklar içerisinde salona, oradan tekrar seslerin geldiği mutfaka geçer. Babası ve annesi kahvaltı yapmaktadır. Sonra Yusuf’u uyurken görürüz. Kalkar ve tekrar ses-

ler gelen mutfağa yönelir orada sadece annesi vardır. Babasını arar Yusuf. Rüya ile gerçek arasında bir geçiştir bu. Tıpkı yaşam ile ölüm gibi. Her şey iç içedir. Yusuf babasını aramaktadır ve arılar vızıltılarıyla haber verirler ona. Ama gerçek ama hayal. Sınıfta yoklama alır öğretmen ve Hamdi gelmemiştir. Sınıftan çıkar Yusuf, başka bir sınıftaki kız öğrenci pencere önüne oturmuş bir şiir okumaktadır:

Mavi yaz akşamlarında, özgür, gezeceğim,
Ayaklarımın altında nemli, serin kırlar...

Arthur Rimbaud'un "Özlem" isimli şiiridir bu ve çok etkilenir Yusuf. Şiiri okuyan kızı takip eder başındaki beyaz kurdeleden tanıyarak. Kız akar-suyun üzerindeki köprüde kaybolurken yerde kurdelesini bulur Yusuf ve evde kurdeleyi gözlerine bağlayarak gezinir. Ayağı bir yere takılınca gözlerini açar ve babasının yaptığı gemiyi tamamlanmış bir hâlde karşısında görür. Hemen gemiyi alır ve arkadaşı Hamdi'ye götürür ve uyuyan arkadaşının yanı başına gemiyi bırakır.

Bir Miraç Kandili gecesinin ihyası sunulur bize filmde. Beyaz örtülü kadınların arkasındaki duvar halısında ceylan resmedilir. Tıpkı Yusuf ile babası ormana gittiklerinde, babası epilepsi krizi geçirirken akarsuyun karşısına gelen ceylan gibi. Cennet

Film Künyesi:

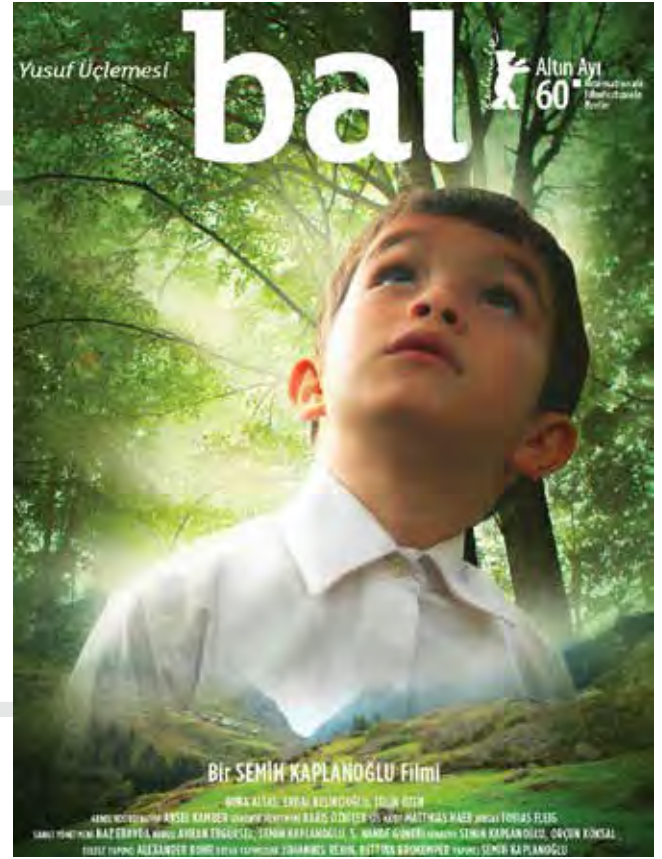
2010 / 1s 43dk / Dram

Yönetmen: Semih Kaplanoğlu

Senarist: Semih Kaplanoğlu,
Orçun Köksal

Oyuncular: Bora Altaş, Erdal
Beşikcioğlu, Tülin Özen

Ülke: Türkiye

tasviri imgelenir. Kadınların yanından geçer Yusuf ve kapının önündeki su dolu kovaya eğilir. Dolunay yansımıştır. Kafasını kovaya daldırır ve ay kaybolur. Tıpkı babası Yakup gibi. Filmin bu sahnesinde de her sahnesinde olduğu gibi çok katmanlı bir anlam yüklemesi ile karşı karşıya kalırız. Yusuf bir gün sınıfta yine okuyamaz, kekeler. Ama bu kez gülmez arkadaşları. Yusuf ezbere bildiği hikâyeyi kekeleyerek okur ve okuyorum kurdelesini alır. Şaşırır önce sonra koşarak gider babasına haberi vermeye. Ama evlerinin önüne geldiğinde durur, jandarmayı ve ağlayan annesini görünce babasının ölümü gerçeğiyle yüzleşir.

Psikanalitik açıdan baktığımızda bazı kuramcılar, rüyaların farklı koşullarda olabileceğini gösteren örnekler verirken, çok susayan birinin rüyasında kendini su içerken görebilece-

ğini vurgularlar. Yusuf'un ormanda kendisini babası gibi dolaşırken görmesi gibi. Yine bu yaklaşıma göre rüyalar malzemesini gerçeklikten almakta ancak bizi bu dünyaya dair duygulardan da uzaklaştırmaktadır. Bir başka yaklaşımla bu filmi okuyacak olursak, Yusuf'un, babasının ölümüyle annesiyle ilişkisinin düzeleceği duygusuna ulaşırız. Yakup, Yusuf için hem ulaşılmaz hem de ölümüyle onun rolünü yükleneceği bir karakter olarak karşımıza çıkar.

Uzun lafın kısıası Semih Kaplanoğlu, *Yusuf Üçlemesi*'nin sonuncusu ile üçlemenin ilk iki filmine ilişkin ağzımıza bir parmak bal çalar ve *Süt* ve *Yumurta*'yı tekrar izleyerek yapbozun parçalarıyla balın tadına varmayı bize muhkem kılar...

Sergüzeşt. Sözlü kültürde yetişmiş olanlar bu kelimeyi bir yerlerden kulağıma çalınmış ama hatırlayamadım, diyerek; yazılı kültürle yetişmiş olanlar bir kitapta galiba ama yazarını hatırlayamadım, diyerek; sözlük kültüründen yetişenler ise tam bana göre bir kelime, diyerek okuyacaklardır. Bu coğrafyada yetişmiş iseniz kelime kulağımıza şöyle ya da böyle çalınmıştır; bundan kaçamazsınız, ne de olsa coğrafya kaderdir.

Bu yazıda size bu kelimenin ne anlamından ne romanından bahsedeceğiz. Kelimeyi önce kesip biecek sonra yanına kelimeler ekleyerek anlamaya çalışacağız.

Sergüzeşt kelimesi Farsça “baş” anlamına gelen “sar” ve yine Farsça “geçmek” anlamına gelen “gudaşt” kelimelerinin birleşiminden oluşmuş. “Sar” kelimesini söylemek zor olduğu için onu biraz yumuşatmış ve “ser” kelimesine dönüştürmüşüz. Sergüzeşt yani baştan geçen olay, macera demek.

Ser kelimesini ağzımıza destursuz almamak gerektiğini aklınızdan çıkarmayın. şaka bir tarafa ser kelimesine baktığımızda karşımıza makam, unvan ifade eden kerli ferli kelimeler çıkar. Ser-muharrir, sermürettip, seryaver ve serasker gibi. Serdümen kelimesini de bu kategoriye almak mümkün. “Artık eski kelimeleri unuttuk azizim.” melankolisine düşmeden bu kelimeleri şöyle gömülü oldukları yerden çıkarıp biraz nefes aldıralım ne dersiniz?

Bu arada ser deyip geçmeyelim. Canlılarda önce baş gelir sonra bedenin diğer uzuvları. Ser kelimesi de biraz buna öykünmüş olmalı ki bütün kelimelerin başında gelir; kendinden önceye bir kelime kabul etmez. Osmanlıcada özellikle hiyerarşide başına ser getirilen kelimeler, Türkeleşirken sonuna veya başına konmuş. Onbaşı, yüzbaşı, binbaşı, başçavuş, başbakan gibi.

Bu örnekleri verince ser kelimesinin sadece siyasi ve askerî yapıda kullanıldığına dair bir kanı oluşmasın. Günlük dilde de birçok kelimenin kökeninde ser var. Serbest, sersem, sermaye hatta serseri ve sarhoş kelimeleri de içinde ser geçen yaygın kullanımlardan birkaçı. Bunların içinde serbest kelimesi “onaylanmış” anlamında bir hukuk terimi iken günlük dilde “muaf, özgür” anlamlarında kullanılmakta.

Ser kelimesi ile ilgilenirken ilginç bir kelimeye daha rast gelebilirsiniz. Ne alakası var diyeceksiniz ama bahsettiğim kelime zencefil. Etimolojide eş kökenli olmak diye bir durum var. Zencefil kelimesi de Hint Avrupa dil ailesinde boynuz anlamına gelen “ker” kelimesinden türetilmiş. Peki daha ilginç bir kelime daha söyleyeyim. Havuç anlamına gelen İngilizce “carrot”. “Carrot”, Eski Yunanca “boynuz kök” anlamında “karoton”dan evrilmiş. “Carrot”u da ser ile eş kökenli bir kelime sayabilir miyiz bilmiyorum ama bir yerlerde anlamlarının keşiştiğini söyleyebiliriz.

Etimolojide her kelime başka bir kelimeye anahtar olur. Lego oynar gibi kelimeleri bulmaya, birleştirmeye bir maceranın peşinde ser kelimesini açmaya çalıştık. Bu vesileyle kelimeler zihnimizde biraz açıldıysa ne mutlu!

SÖYLENE
SÖYLENE
DEĞİşMİş

MEHTABIN IŞIĞINDA
-DENEMELER-
Diyanet İşleri Başkanlığı

KİTAPLIK

HAZIRLAYAN: BÜŞRA GÜCÜKTURALI

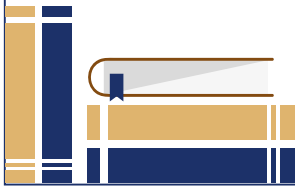

Günlerin ötesinde olmalı insan. Günlerin ve gündemlerin.

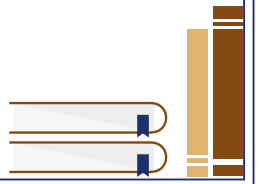
Zaman beni yükseltse semaya ve yorgun kanatlarına binerek uzansam evrenin derinliklerine. İstediğim bir zaman dilimine gitmem mümkün olsa.

Gerektiğinde aklı terk etmeli, hiçbir şey mâni olmamalı buna; marifet, nerede terk edeceğini bilmektir. Esas olan kalbi terk etmemektir. Kalp terk edilmeye görsün, dünyanın pusulası şaşar da unuttur dönmeyi.

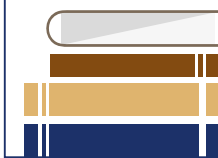
Elde toplananlara zenginlik, gidenlerle de fakirlik olmaz. Kitabın kavlince her şey bir sınanmadır. Varlık da yokluk da birdir bilene.

Bir asanın ucunda müjdeler getiren Nebi'nin eşğinde bekler durur Kudüs...

Ah Medine... Varlığımın her daim hasret kaldığı, özlem duyduğu şehir. Ruhumun hicret edip yüreğimin muhacir kaldığı şehir.

Aziz ve güzel şehir... Peygamber şehri bu şehir. Onun kokusu sinmiş her karışına, taşında toprağında onun izleri var.

Cennet... Gözlerimiz ve kulaklarımızın görüp işitmekten aciz kaldığı, hayal gücümüzün sınırlarını ne kadar zorlarsak zorlayalım aslını tam olarak idrak edemeyeceğimiz, eşsiz nimetlerle, güzelliklerle dolu sonsuz esenlik yurdu.

